

SAGT & GJORT

förhållningssätt & arbetsmetoder inom arkitektur

Examensarbete av Sam Keshavarz, Institutionen för Stad och Land, SLU Uppsala 2008-02-20

SAGT & GJORT, förhållningssätt & arbetsmetoder inom arkitektur

Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet
Institutionen för Stad & Land, SLU Uppsala

SAID & DONE, approaches and working methods in architecture

Degree project for a Master of Science in Landscape
Architecture
Department for Urban & Rural Development

Av: Sam Keshavarz

Handledare: Ylva Dahlman & Lars Johansson (extern)

Examinatorer: Tomas Eriksson & Åsa Drougge (extern)

Omfattning 30 hp

Uppsala februari 2008

Foton och illustrationer av Sam Keshavarz om inget annat anges

---

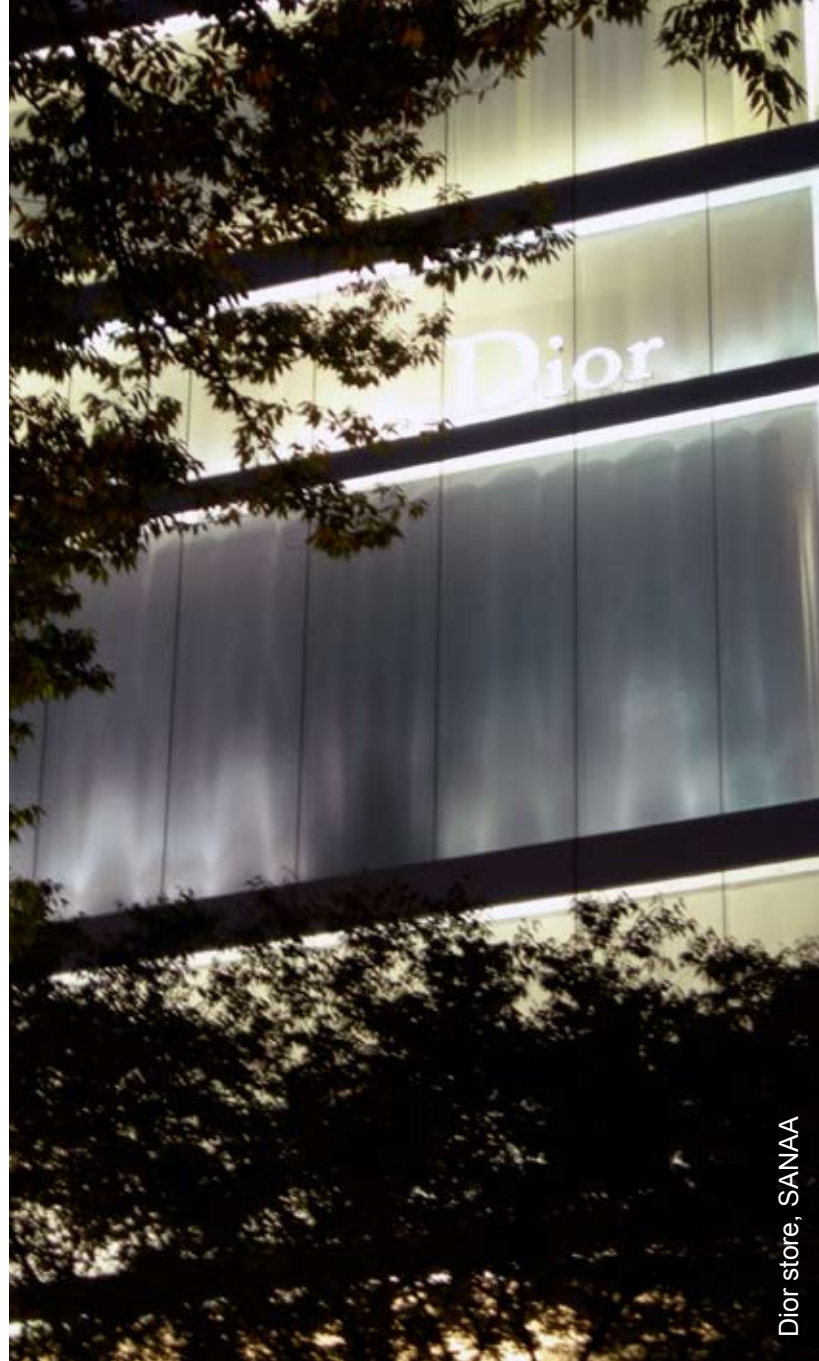
Förord

Med utgångspunkt i åttiotalets arkitekturteoretiska diskussion om filosofi och arkitektur har jag försökt spåra en utveckling fram till idag. Ett medvetet val har varit att i största möjliga mån undvika att använda svårdefinierade begrepp eller att referera till ismer inom arkitektur eller filosofi. Ifall läsare vill fördjupa sig i den arkitekturteoretiska diskursen rekommenderas starkt antologin *Utforskande Arkitektur* av forskningsgruppen En Utforskande arkitektur, Chalmers Arkitektur, liksom Fredrik Nilssons avhandling *Konstruerande av verkligheter – arkitektur, tänkande och Gilles Deleuze*, vid samma institution. *Arkitekturteorier* utgiven av förlaget Kairos innehåller flera banbrytande arkitekters mest teoretiska verk i svensk översättning av Sven-Olof Wallenstein.

Jag vill tacka intervjupersonerna som vänligt har försökt att besvara mina emellanåt obehövade eller missriktade frågor. Vidare vill jag tacka Ylva Dahlman och Lars Johansson för skicklig handledning. Erik, Jens, Johanna, Micke, Solveig och Ulf har hjälpt mig i stunder då jag har kört fast.

Tack allesammans,

Sam Keshavarz, *Uppsala 2008*

”

Instead the tendency today is to treat landscape as a giant commodity. The built result in much of Europe and the United States is typically not only of experimentally deadening effects – your local corporate park, theme park, or the new housing development down ”the lane” or along the ”winding way” for instance – but also of a depressing cultural atrophy whereby all hope for the future is replaced by too high a regard for past accomplishments. The subsequent re-creations of previous worlds might not offend anyone were it not for their absolute absence of hope and inventions; that they might also conceal and compensate for some of the more problematic aspects of modern life ought to be further cause for skeptical reflection. For all of their apparently innocent effect, landscapes without portent sound a death knell for any form of – and perhaps, desire for – a truly modern and enterprising landscape.

– James Corner, *Recovering landscape*

Sammanfattning

Under hösten 2007 har detta arbete tagit form. Anledningen var att jag ville skapa mig en bättre bild över dagens arkitektursituation i ett större perspektiv än bara Sverige. Jag frågade mig vad arkitektur var, bortom de strikt funktionella, estetiska och ekologiska aspekterna. Med litteraturstudier som stöd intervjuade jag arkitekturteoretiker, yrkesverksamma arkitekter och en filosof för att höra deras tankar om vad arkitektur är, bör och kan vara. De första två delarna av arbetet består av dessa samtal och litteraturstudierna. Den tredje och sista delen är en tillämpning av de föregående delarna i form av ett förslag till en tematrädgård för Trädgårdsföreningen i Göteborg. Trädgården ska ställas ut under sommaren 2008.

Inledningsvis vill jag förklara några röda trådar för att sammanfatta och tydliggöra arbetets tre delar.

Arkitektur, som en del av samhället, är starkt kopplat till sin tid och dess värderingar. I takt med att samhället utvecklas förändras även dessa värderingar. Nya teknologier möjliggör nya levnadssätt som dessutom tenderar att bli alltmer komplexa och diversifierade. Begrepp och föreställningar om sakers tillstånd är därför aldrig fasta. Inom arkitektur kan det röra sig om föreställningar om människors levnadssätt eller vad begrepp som exempelvis funktionalitet, natur och kultur egentligen innebär. En intressant fråga blir då hur aktiva arkitekter är vad det gäller att uppdatera dessa begrepp och kulturella föreställningar. Med viss erfarenhet från yrkeslivet och arkitektstudier vågar jag påstå att man i praktiken ofta inte är tillräckligt reflekterande. En slutsats är att filosofi kan vara till hjälp i sökandet efter nya sätt att förstå vår värld. Detta diskuteras i intervjuerna med filosof Sven-Olof Wallenstein och landskapsarkitekt Anders Mårsén på Naturorienterad Design, NOD.

Oavsett vilka föreställningar man har om arkitektur och samhälle, så är det dessa som styr arkitekters skapande. Att medvetandegöra sig om sitt eget förhållningssätt blir i högsta grad betydelsefullt. Den andra delen av arbetet presenterar därför praktiserande arkitektkontor som försöker aktualisera sin syn på arkitektur. Det kan vara svårt att omsätta en föreställning om samhället till en fungerande arbetsmetod. Hur man bör arbeta som arkitekt finns det inte bara ett svar på, men några saker kan vara värda att tänka på.

Holländska UNStudio är ett kontor som ser arkitekten som expert på allmän kunskap och att man som sådan måste ge sig i kast med världen för att kunna förstå den. De betonar vikten av att arbeta över disciplingränserna. Själva arbetar de i team med olika kompetenser som är anpassade till det specifika projektet. I ett allt mer diversifierat samhälle är det viktigt att man som arkitekt placerar sig själv i ett sammanhang; socialt ekonomiskt, historiskt och kulturellt, något som tas upp i intervjuerna med både arkitekturkritiker Ola Andersson och arkitekturteoretiker Fredrik Nilsson.

Ett annat exempel på ett progressivt arbetssätt är att ha en tydligt formulerad agenda. Arkitekterna på NOD (Naturorienterad Design) ställer inför varje projekt några grundläggande frågor som hjälper dem att förstå uppdraget, dels för sig själva men också för sina beställare. Nya erfarenheter och kunskaper som utvinns ur projekten dokumenteras och blir sedan en del av kontorets interna fortbildning. NOD menar också att det finns en mängd kunskap att hämta från andra områden; allt från filosofi till reklam och företagsutveckling. Att man tar in fler perspektiv och hämtar inspiration från fler kanaler tror jag blir allt mer oundvikligt och gör dessutom arkitekturen intressantare.

I projektet med trädgården har jag prövat nya förhållningssätt och arbetsmetoder, vilket har resulterat i en ökad förståelse för vad man kan göra med arkitektur. Just att försöka säga något om vår omvärld genom arkitektur tycker jag är en av de viktigaste uppgifterna med att verka som arkitekt. All arkitektur säger förstås något om sin tid, men kanske sker det mer utifrån exempelvis beställares ekonomiska ramar snarare än arkitektens vilja att uttrycka något. Möjligheterna varierar alltså; i vissa projekt har man stora potentialer, i andra fall är de begränsade, men att vara medveten om arkitekturens möjligheter och att försöka ta till vara tillfällena när de ges tror jag är viktigt. I projektet har jag funderat mycket på vad en trädgård egentligen är – kan man med andra material än de för trädgården redan bekanta ändå tillgodose krav på exempelvis funktion, rekreation och estetik? Flexibla lösningar inom arkitektur efterfrågas allt oftare. En annan frågeställning har därför varit hur man kan göra en trädgård mer föränderlig och anpassningsbar till olika situationer.

Examensarbetet spänner över ett vitt spektrum, och jag vill hävda att det är just den spännvidden; från filosofiska tankegångar till den praktiska verkligheten, som är arbetets största behållning. Avsikten är inte att redogöra för en filosofi, snarare vill jag visa på vilket sätt teori och förhållningssätt, ofta filosofiskt inspirerade, kan vara till nytta för en praktiserande arkitekt eller arkitektstuderande.

Abstract

This thesis was written during the autumn 2007. I wanted to understand the situation of the contemporary architecture in a perspective broader than merely the Swedish. I asked myself what remained of architecture if one would eliminate purely functional, aesthetical and ecological aspects. With help from literature I interviewed theorists in architecture, practitioners and a philosopher to hear their thoughts regarding what architecture can or should be about. The result of the interviews and the literature studies constitute the two initial parts of the thesis. In the third and last part I try to apply the previous parts in a project which is a garden for an exhibition in *Trädgårdsföreningen* in Gothenburg. The exhibition is on display during the summer of 2008. Initially I will conclude and precise the three parts of the thesis.

Architecture as a part of society is closely connected to its' time and values. As the society evolves these values develop too. New technologies offer new ways of living, ways which also tend to become more diverse and complex. Notions and perceptions of the current conditions are therefore never static. In architecture this could correspond to our perceptions of human lifestyles, perceptions of nature and culture or what a notion such as function actually means. An interesting question to ask oneself might be how actively architects update their perceptions of the current conditions of the society. With some experiences from architectural offices and studies I dare to say that the practice many times is not reflective enough. A conclusion is that philosophy can be helpful in finding new ways of understanding our world. This is discussed in the interviews with philosopher Sven-Olof Wallenstein and landscape architect Anders Mårsén at Naturorienterad Design, NOD.

Regardless of which perceptions one might have of architecture and society, they will decide the architecture. To be aware of this therefore becomes highly relevant. The second part of the thesis presents offices that in different ways try to update their view upon architecture. To realize ones' theoretical approach to a practice can be difficult. There is not just one answer, however there are some aspects that are worth mentioning.

The Dutch office UNStudio sees the architect as an expert in common knowledge. As such one has to be an active part of society. They emphasize the importance of working across disciplinary boundaries. At their office they work in team with people with different qualifications adapted to the specific project. In our diverse society it is important that the architect is aware about the social, economical, historical and cultural context. This is stressed by both the architect critic Ola Andersson and theorist Fredrik Nilsson.

Another example of a progressive method of working is to have a clearly defined agenda. The architects at NOD (Nature Oriented Design) starts their projects by asking themselves some basic questions. This helps both themselves and their customer to understand the assignment. Experiences and knowledge extracted from the process is documented and become a part of the offices' further education. According to NOD there is also a great quantity of knowledge that can be gathered from other fields such as philosophy, the advertising business and corporate development. To get inspiration from a wider spectra is something that I think is becoming more inevitable and makes architecture more interesting as well.

In my garden project I have tried to be aware of new approaches and methods of working. It has resulted in a greater understanding of what possibilities architecture have. To try to comment our surrounding through architecture is in my opinion one of the most essential aspects of the profession. All architecture is of course reflections of the society, sometimes however, one might suspect that for example the customers' economical restrictions, rather than anything else, is what is being expressed. Hence the possibilities vary, but to be aware of them and to seize the opportunities when given, is important. I reflected on what a garden really is. Is it possible to create a garden, and meet demands on functional, aesthetical and recreational values, with other materials than the traditional? There is a frequent demand for flexible solutions in architecture. Another question was therefore how to make the garden more adaptable and adjustable to different requested situations.

The thesis cover a vast field of subjects, from philosophical reasoning to the practical reality. This is perhaps the main surplus of the thesis. The intention is not to describe a philosophy, but rather to explain how theory can be of use to a practicing architect or a student of architecture.

Innehåll

Sammanfattning 5

Del 1 Förhållningssätt 9

1.1 Inledande betraktelser 10

1.2 Arkitektur & filosofi 11

1.2.1 Derrida (1930-2004) & dekonstruktivismen 11

1.2.2 Henri Lefebvre (1901-91) & situationismen 12

1.2.3 Gilles Deleuze (1925-95) 13

1.2.4 Michel Foucault (1926-84) 14

1.3 Intervju med Sven Olof Wallenstein 15

1.4 Intervju med Fredrik Nilsson 21

1.5 Kommentarer på del ett 26

Del 2 Arbetsmetoder 27

2.1 Inledande betraktelser 29

2.2 Kunskapsproduktion & nätverkspraktik 30

2.3 Progressiv praktik 32

2.4 Intervju med Anders Mårsén 34

2.5 Intervju med Ola Andersson 42

2.6 Kommentarer på del två 45

Del 3 Projektet 46

3.1 Bakgrund till projektet 49

3.2 Mitt förhållningssätt 50

3.3 Förslaget: Crates & Drapes 50

3.4 Kommentarer på del tre 52

Avslutande reflektioner 64

Referenslista 65

Prada store Tokyo, Herzog & de Meuron

D1

förhållningssätt

1.1 Inledande betraktelser

Arkitektur är föränderlig. Den reflekterar vår tid och i takt med att samhället genomgår förändringar, förändras också arkitekturen. Det kan tyckas som ett självklart och inte särskilt revolutionerande påstående. Men när samhället blir allt mer komplext och flera sanningar tycks leva parallellt, kan man ibland undra hur arkitekturen svarar mot det. Under åttiotalet kom filosofi att bli en inspirationskälla för många avantgardistiska arkitekter. Arkitekturen kom att betraktas i ett utvidgat fält, liknande det som hände med konsten under 70-talet.¹

Filosofiska begrepp från vitt skilda tänkare som till exempel Henri Lefebvre, Gilles Deleuze och Jacques Derrida omtolkades av arkitekter som Bernard Tschumi, Daniel Libeskind, Jean Nouvel, Rem Koolhaas, Peter Eisenman och Zaha Hadid.²

Fredrik Nilsson, arkitekturforskare vid Chalmers tekniska högskola ger ett svar i sin avhandling *Konstruerandet av verkligheter – arkitektur, tänkande och Gilles Deleuze* på av vilken anledning man inom arkitektur söker sig till filosofi. När grundläggande föreställningar omprövas är det inte konstigt att man vänder sig till filosofi för att finna nya hållpunkter, nya sätt att föreställa sig och betrakta verkligheten på, nya sätt att tänka arkitektur. Det viktiga för praktiserande arkitekter blir då att ständigt ifrågasätta och att grundligt undersöka situationens egentliga problematik för att nå ny kunskap som kan bli avgörande för projektet.³

Det är, liksom i alla tider, förändringar i samhället och vårt sätt att leva och föreställa oss världen som initierar en omvandling av arkitekturen. Det är heller ingen tvekan om att samhällsförändringar sker i en snabbare takt nu jämfört med tidigare. De senaste tjugo åren har vi allt mer trätt in i vad den spanske sociologen Manuel Castells benämner nätverkssamhälle och flödesrum. Castells uppmärksammar, enligt Nilsson, hur de informationsteknologiska framstegen på ett revolutionerande sätt har förändrat människors sociala bas. Fundamentala omstruktureringar av kapitalismen har skapat nya relationer mellan ekonomi, stat och samhälle, som i sin tur har lett fram till ett paradigm med omfattande konsekvenser på både global och individuell nivå.⁴

För att förstå den situation vi idag befinner oss och som är fokus för detta arbete, behöver vissa strömningar inom arkitekturteori först kartläggas. Med start hos åttiotalets dekonstruktivister och deras hänvisningar till filosofen Jacques Derrida, förflyttar vi oss via en kort beskrivning av andra filosofer som nämns i intervjuerna, till tankegångarna hos några av dagens arkitekturteoretiker och yrkesverksamma arkitekter.

---

1 Krauss, *Sculpture in the expanded field*

2 Nilsson, *Konstruerandet av verkligheter*, s 9.

3 Ibid, s 9.

4

Ibid., s 27

1. 2 Arkitektur & filosofi

1.2.1 Derrida (1930-2004) & dekonstruktivismen

Begreppet *dekonstruktion* eller *dekonstruktivistisk arkitektur* härrör från slutet av åttioalet och är intimt förknippat med den franske filosofen Jacques Derrida. Det var under sextioalet som Derrida, genom att fjärma sig från filosofiska rörelser som fenomenologin, existentialismen och strukturalismen, utvecklade dekonstruktionsbegreppet. Det kom att få stor betydelse inom många olika discipliner som exempelvis psykologi, litteraturteori, feminism och sociologi.

Förhållandet mellan begreppet dekonstruktion och den arkitekturstil som den gav upphov till är dock tämligen dunkelt. Arkitekturteoretikern Neil Leach vågar påstå att hela dekonstruktionens historia inom arkitektur bygger på ett missförstånd. Han menar att filosofin egentligen inte har någon som helst koppling till ett formspråk, men anser att Derridas arbete ändå har inneburit ett av de viktigaste bidragen till modern arkitekturteori.⁵

1988 anordnade MoMA i New York utställningen *Deconstructivist Architecture* där projekt av Peter Eisenman, Zaha Hadid, Frank Gehry, Bernard Tschumi, Coop Himmelblau, Rem Koolhaas och Daniel Libeskind visades. Dekonstruktion som stilbegrepp – en invecklad, förvriden, friform estetik, fick en stor medial framgång och spreds snabbt, med ett otal stilvarianter, inom arkitekturkretsar världen över. Trots dess framgång blev den mycket kortvarig i jämförelse med tidigare arkitektoniska stildeologier. Troliga förklaringar kan vara det ständigt accelererande sökandet efter den senaste trenden som präglade åttiotalet men även det berömda brev som Derrida skrev till Eisenman. I detta brev kritiserade den högt aktade filosofen arkitekten och hans uttalanden om begreppet dekon-

struktion. Vid nittioalets slut hade alla referenser till stilen upphört. Derridas betydelse för arkitekturen gäller, enligt Leach, snarare teoribildning än ett arkitektoniskt formspråk. Han menade att arkitektur är en konstruktion – för att förstå den är det inte formerna som behöver dekonstrueras, utan själva tänkandet som alstrar dem.

Låt oss aldrig glömma att det finns en arkitekturs arkitektur. Ända ner till dess arkaiska grund har arkitekturs mest fundamentala begrepp blivit konstruerade. Denna naturaliserade arkitektur har efterlämnats till oss: vi bebor den, den bebor oss, vi tror att den är ämnad för boende, och den är inte längre alls ett objekt för oss. Men vi måste i den erkänna en artefakt, en konstruktion, ett monument. Den föll inte från skyn; den är inte naturlig, även om den präglar ett specifikt schema av relationer till physis, himlen, jorden, det mänskliga och det gudomliga. Denna arkitekturs arkitektur har en historia, den är alltigenom historisk... Den genomfar oss (nous transit) till den punkt där vi glömmar dess blotta historicitet: vi ser den som naturgiven. Den är själva det sunda förnuftet.⁶

Derrida ser vissa normer som styr och begränsar allt arkitektoniskt skapande.

- *En betoning på boende*
- *En fixering vid historicism*
- *Ett framhållande av funktion*
- *En omsorg om estetik⁷*

Tillsammans bildar de den värdegrund utifrån vilken all arkitekturteori och kritik skrivs och bedöms. Derrida undersöker i artikeln *Point de Folie* Bernard Tschumis Parc de la Vilette och tycker sig där finna ett ifrågasättande av denna arkitekturs hegemoni. Filosofen frågar sig ifall inte detta ifrågasättande

⁵ Gromark & Nilsson *Utforskande arkitektur*, s 9

⁶ Ibid s 12

⁷ Ibid s 12

kan ses som ett nihilistiskt och rentav anarkistiskt förhållningssätt som förstör de principer som har byggt upp arkitekturen sedan dess begynnelse.

Leder de inte oss tillbaka till "anarkitekturens" öken, en arkitekturskrivandets nollpunkt där detta skrivande skulle förlora sig själv, hädanefter utan slutgiltighet, estetisk aura, grunddrag, hierarkiska principer eller symbolisk innebörd, kort och gott, i en prosa gjord av abstrakta neutrala omänskliga, oanvändbara, obeboeliga och meningslösa volymer?

Så är inte fallet, säger Derrida. Det är just genom det kritiska förhållningssättet som arkitekturen får en chans att frigöra sig från det som har hotat att kväva den. Dekonstruktion var aldrig en negativ handling för Derrida då ifrågasättandet alltid innebar ett bejakande.⁸ Derrida fortsätter:

Att ge sig på den: inte för att attackera, förstöra, eller omdirigera den, för att kritisera eller diskvalificera den. Snarare, för att faktiskt tänka den, att frigöra den tillräckligt för att gripa den i en tanke som går bortom teoremet – och blir ett verk i sin tur.

Det viktiga budskapet som förmedlas är alltså inte att filosofi i sig självt kan översättas till och skapa nya arkitektoniska former. Snarare kan filosofi erbjuda arkitekturen en uppsättning verktyg som kan öppna upp nya sätt att tänka.

Det är detta budskap som vi så tydligt kan se artikulera hos en generation konceptuella arkitekter från Rem Koolhaas till Foreign Office och vidare, vilka konsekvent har förlitat sig på att låta ett visst kritiskt undersökande av arkitektoniska principer genomsyra sina gestaltande handlingar.⁹

1.2.2 Henri Lefebvre (1901-91) & situationismen

Sten Gromark beskriver i texten *Guy Debord & situationens politiska estetik* hur det från femtiotalet fram till sjuttiotalets slut växter fram en rörelse som upplever en renässans i dagens kulturliv. Gromark härleder situationismens upprinnelse till filosofen och sociologen Henri Lefebvres verk *Kritiken av vardagslivet*, *Critique de la vie quotidienne*. Där framförs en kritik mot det moderna spektakelsamhället, som har varit grundläggande för många av sextio- och sjuttiotalets radikala sociala och konstnärliga rörelser. En central tanke är föreställningen om det visuella och det figurativa som materialiserad, förkroppsligad ideologi. Det är bilderna, de materiella artefakterna som alstrar och gestaltar tvingande sociala och kulturella situationer. Lefebvre framhåller de nya städerna i Paris förorter som själva uttrycket för urbanismens politiska ideologi. Han menar att dessa nya städer tydligt manifesterar hur den urbana ideologin iscensätter det kontrollmönster som styr medborgarna, som förefaller vara levande döda i förorternas förmenta fängelsearkipelager.¹⁰

Det är svårt att på ett lika tydligt sätt som hos Derrida, härleda arkitekter till situationistiska idéer. Det ska nämnas att situationisterna med Guy Debord i spetsen föraktade att arbeta och uteslöt utan undantag medlemmar som tog arbete. Det skulle alltså vara svårt att kalla sig "situationist" och samtidigt vara yrkesverksam arkitekt. Situationismens bidrag inom arkitekturen är mer diffust men ändå betydande.¹¹ Situationisterna hade som nämnts ett stort intresse för staden och det urbana.

Wallenstein menar att det är detta intresse vi idag ser blomstra i form av rörelser som *Reclaim the street*, men också i mer

8 Ibid. s 15

9 Ibid., s 14

10 Ibid. s 65-67

11 Intervju med Sven-Olof Wallenstein

vetenskaplig forskning som till exempel Bill Hilliers stadsanalysmetod *Space-syntax*.¹²

1.2.3 Gilles Deleuze (1925-95)

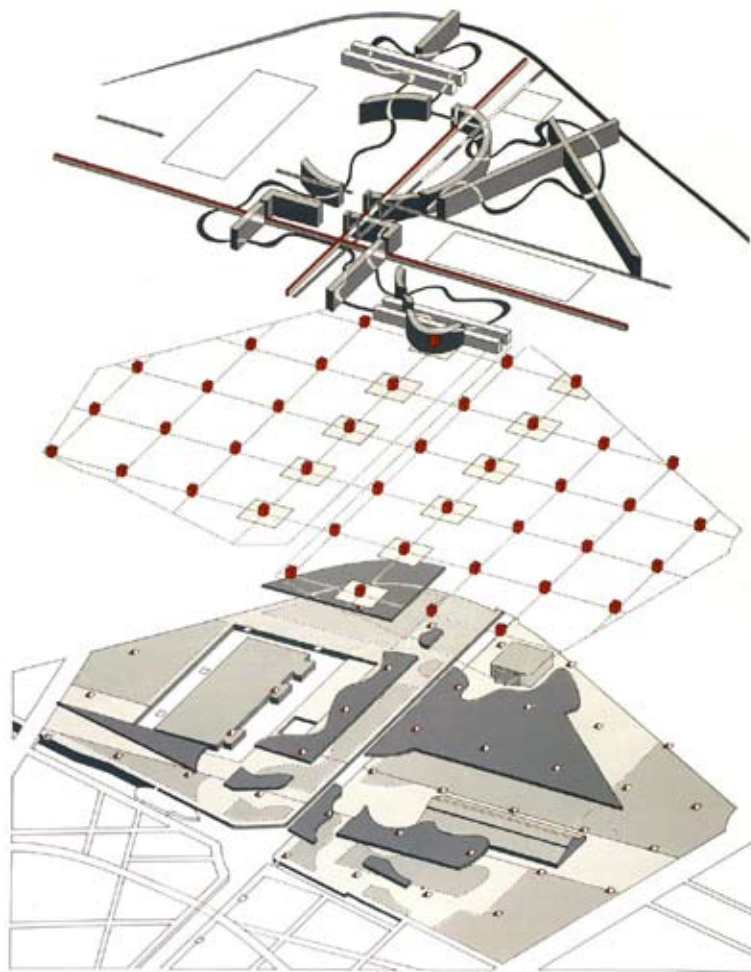
Deleuzes filosofiska verk är ytterst svårt att sammanfatta, och, enligt Fredrik Nilsson, också i strid med Deleuzes ambitioner. Deleuzianska begrepp som *rhizomet*, *diagrammet* och *det nomadiska* har dock inspirerat många arkitekter till att tänka kring arkitektur på nya sätt. Tänkandet var för Deleuze något som skulle fungera i en specifik situation. Teori såg han som en låda med verktyg användbara i en konkret situation. Ifall verktygen inte är till hjälp måste man konstruera nya. Derridas dekonstruktionsbegrepp för att blottlägga tankesätt och texters inre hierarkiska strukturer, skiljer sig mycket från Deleuzes angreppssätt. För Deleuze var begrepp och texter kopplade till en yttre verklighet, där frågan alltså var hur användbara de var för den specifika situationen.¹³

1.2.4 Michel Foucault (1926-84)

Fransk filosof och idéhistoriker som ifrågasatte det traditoinella sättet att se på idéhistorien. En hypotes var att produkterna från en given epok styrs av underliggande strukturer. Det finns en kod eller ett system av begrepp som bestämmer vad som kan tänkas inom den givna epoken. Foucault intresserade sig för *skillnaderna* i tänkanden hos olika kulturer och epoker, snarare än likheterna. Sedan slutet av sextioalet har denna uppfattning om den grundläggande skillnaden spelat en central roll i fransk filosofi. Hur Foucaults tänkande kan vara till användning för arkitekter diskuteras i intervjun med Wallenstein som följer.

12 Ibid.

13 Nilsson, s 56-58

Parc de la Villette¹

1 http://ead.nb.admin.ch/web/biennale/bi06_A/Bilder_Tschumi/Villette/02.BernardTschumiArchitects.jpg

”

Många filosofer har en sorts polisiär attityd till sina egna begrepp. Det blir reaktivt. Det är klart att en arkitekt som använder filosofiska begrepp kommer att använda dem på ett annat sätt än filosofer.

Foucault varken förkastar eller försvarar modernismen. Vi är inne i den moderna arkitekturens process och den kan vi inte göra ogjord. Istället får vi undersöka vad den ställer för konkreta problem.

Eisenman är en person som har tagit sig igenom en otrolig mängd teorier; förbrukat, byggt om och kastat bort dem. Folk tycker det finns ett visst lättsinne i det, men han har varit extremt frigörande och satt igång en massa tankeprocesser. Jag har svårt att tänka mig en mera kreativt tänkande arkitekt än Eisenman.

– Sven-Olof Wallenstein

1.3 Intervju med Sven-Olof Wallenstein

SITE Magazine/ Södertörn högskola, 2007-11-15

Sven-Olov Wallenstein är lärare i filosofi vid Södertörns Högskola, och chefredaktör för SITE. Han har publicerat översättningar av Kant, Frege, Husserl, Heidegger, Derrida och Levinas, och ett stort antal essäer om samtida konst, filosofi och estetik. Nyare publikationer i bokform innefattar Bildstrider: föreläsningar om estetisk teori (2001) och Den sista bilden: det moderna måleriets kriser och förvandlingar (2002).

När jag gör det här arbetet kan jag ibland få frågan om man har någon nytta av "teori" eller filosofi i arkitektarbetet, typ vad ska det vara bra för? Vilka är de viktigaste argumenten för en teoretisk reflexion tycker du? Arkitektur och filosofi, hur hänger det samman?

Först och främst kan man säga att frågan om direkt nytta är felställd, för det finns aldrig ett svar. Den nyttan uppstår i takt med att teorier interagerar och utvecklas. Filosofiskt tänkande kring arkitektur är en slags begreppslig grundforskning och man vet inte i förväg om den kommer att bli nyttig eller hur den kommer användas. Det kan man inte styra. Här tror jag man måste tillåta sig att vara lite obestämd, så att man inte slår fast vad nyttan ska vara. Då kommer det inte vara någon nytta eftersom man redan låst fast den begreppsliga grundforskningen och det gäller alla vetenskaper, även exempelvis fysik och biologi. Det är det första.

Det andra är ju att all konstnärlig verksamhet har inbyggda teorier, och det som vi uppfattar som icke-teoretiskt – någon slags naturlig relation till arkitektur, är ju ett resultat av gamla teorier. Det finns ingenting som är "teori-löst". All typ av

arkitektonisk verksamhet har en uppfattning om; vad en människa är, vad en funktion är, vad politik är, vad arkitekturens roll i förhållande till andra konstarter är och vad förhållandet mellan estetik och teknik är. Här kan man säga att filosofins roll blir att frilägga och analysera, den erbjuder en massa instrument, både för en analys av arkitekturens roll i samhället och i historien. Så när man säger att det är dags att göra upp med teorin, så tror jag det beror på att man har en väldigt konstig och verklighens smal uppfattning om vad teori är.

Om man gör arkitektur så har man en idé om vad ett samhälle är, vad en stad är, vad en människas behov är. De uppfattningarna kan ju förefalla naturliga men den minsta millimeter av forskning visar ju att den typen av uppfattningar förändras med tiden. De förändras beroende på hur de mer grundläggande konstruktionerna om vad tid och rum är förändras. Där finns det ingen neutral uppfattning som är självklar, som skulle stå emot olika teoretiskt konstruerade uppfattningar. Det som vi uppfattar som naturligt idag, om det ens finns något sådant, är ett resultat av tidigare teorier som har sjunkit ner i arkitekturen. När postkritiska personer som Michael Speaks polemiserar mot teoriförslaget, så är det ju för att de polemiserar mot en viss typ av teori, som de vill ersätta med en annan teori. Och det kan ju vara rätt eller fel, men det är ingen kamp mellan teori och icke-teori.

I den meningen tror jag att en teorifientlighet är skadlig för arkitekturen och den är också rent själv motsägande. Det skulle innebära att vara arkitekturfientlig, för teori ingår alltid. Det finns de som tycker att teori därför inte borde vara självständig, utan istället ingå i alla undervisningsmoment, men det tror jag inte på. Den måste också få ha sin egen plats där man kan frikoppla den, annars kan den inte utvecklas.

Hur ska man som praktiserande arkitekt förhålla sig till det här?

Man ska medvetandegöra begreppen för sig själv och man ska inse att det man gör inte är något naturligt. Om man har ett vanligt yrkesliv så är ju detta ofta inget man tänker på varje dag. Men just därför är det viktigt att det finns ställen som Konsthögskolan i Stockholm, teoriavdelningar på arkitektskolorna och tidskrifter som bedriver den sortens reflekterande verksamhet. I vanliga fall är man ju så absorberad av den vardagliga verksamheten att dessa frågor inte finns. Men jag tror att de flesta yrkesverksamma arkitekter är glada över att det finns något annat.

Så även om det inte är något man dagligen använder sig av så kan det räcka med vetskapen att det finns en djupare innebörd i det man håller på med?

Ja, en djupare innebörd och att det finns möjlighet att gå någon annanstans för att få andra tankar.

Har du någon kommentar till det missförstånd som uppstod mellan Eisenman och Derrida på åttiotalet?

Visst, det kan man väl kalla det, och det har sagts tusen gånger. Jag är egentligen inte så förtjust i att tala om det här. Många filosofer har en sorts polisiär attityd till sina egna begrepp. Det blir reaktivt. Det är klart att en arkitekt som använder filosofiska begrepp kommer att använda dem på ett annat sätt än filosofer. Det är ju hela poängen – att översätta och tänka dem i en annan kontext. Det vore ju fullständigt ickeproduktiv av filosofer att förbjuda folk att använda deras begrepp. Eisenman är en person som har tagit sig igenom en otrolig mängd teorier; förbrukat, byggt om och kastat bort dem. Folk tycker det finns ett visst lättsinne i det, men han har varit extremt frigörande och satt igång en massa tankeprocesser. Jag har svårt att tänka

mig en mera kreativt tänkande arkitekt än Eisenman. Att han har använt en mängd begrepp på ett sätt som har förändrat deras innebörd, det är väl snarare en del av hans kreativitet? Hans arbete med Derrida under sent åttiotial tycker jag var det minst intressanta i hans verk. Det intressanta var snarare det han gjorde på sextiotalet med diskussionen om strukturell lingvistik, arkitektur, språk och tecken. Det viktiga hos Eisenman var ju formulerat långt innan han mötte Derrida och dekonstruktionen. Jag tycker att man är orättvis mot Eisenman, för han har varit otroligt viktig.

Och – missförstånd? Ja, men missförstånd måste ju tillåtas. Jag vet själv som filosof och föreläsare på konsthögskolor och arkitektskolor, att det intressanta inte är att folk lär sig en filosofisk teori så att den blir korrekt, vad ska de med den till? De ska ju inte bli filosofer. Det är när de använder den så att de förskjuter innebörden i begreppen – det är då det händer någonting. Det ska man som filosof inte i förväg försöka kontrollera. Hela poängen är att det ska hända något oväntat här. Om man sätter upp regler, då har man ju sett till att det per definition inte kan ske, det här oväntade. Så det känns som att det är ett sätt att förstöra den dialogen. Ibland finns det fog för att kritisera användningen, men det beror i så fall på att man skulle kunna få ut mycket mer av begreppen om man lärde sig mer om vad det faktiskt ursprungligen betydde. Men då är det snarare en konstruktiv kritik.

Har du något exempel på sådana begrepp?

Många begrepp från Deleuze, har reducerats till väldigt formalistiska idéer, allt från rhizomet, tecknet och diagrammet inte minst. De var ju intressanta i sig, men jag protesterade alltid mot det för det fanns så mycket mer. Framförallt i deras kritiskt politiska samhällsdimension, som tenderar att försvinna i den

formalistiska applikationen. Det var inte för att applikationen var fel utan för att man tog bort någonting som också fanns där. Det betyder inte att man ska sluta vara formalistisk, utan att man måste sätta in dem (begreppen) i ett större sammanhang.

Hur kan man som arkitekt göra detta, kan du ge något exempel på det?

Det kan jag inte ge något direkt exempel på. Det handlar mer om hur man analyserar arkitekturen och att man kan se formens samspel med politiska ideologier. Det har folk gjort jämt, och det tycker jag att man alltid ska tänka på.

Vad har arkitekter för ansvar i samhället och hur tas det tillvara på idag?

Jag tror inte man kan svara på frågan om vad en yrkesgrupp som arkitekter eller filosofer har för ansvar. I vissa fall har de inte mycket ansvar, för att de inte har mycket makt. I andra fall har de ett stort ansvar, därför att de har mycket makt. Om man ska säga något generellt så handlar det om att tydliggöra sin egen roll, det vill säga tydliggöra vad man själv kan och inte kan göra. Att inte tro att man kan lösa sociala problem bara med arkitekturen. Man ska alltså inte överskatta sin egen roll men å andra sidan inte heller underskatta den. Ansvaret beror alltså helt på sammanhanget.

Hur ser du på situationismens bidrag inom arkitektur?

Det har säkert varit stort, men också diffust i den meningen att situationisterna förhöll sig negativa till arkitektur. De såg den som något repressivt. De har sitt arv ifrån Georges Bataille och Denis Holliers bok *Against architecture*. Det fanns en negativistisk hållning, ett surrealistiskt färgat uppror mot arkitektur som ett slags maktdisciplin. Däremot har andra generationer kommit att använda det här som ett analysverktyg; *la dérive*,

drivandet, och *le detournement*. Många av de där begreppen har kommit att flyta in i arkitekturteorin. Så det är ett stort och diffust inflytande som främst har bidragit med en vokabulär för arkitektur, där man talar om arkitektur som en händelseprocess. Men det kan man även hämta från annat håll. Situationisterna har varit i ropet de senaste 10 åren för att det har funnits en nytändning för idén om gatan och det urbana. Jag tror att till exempel *Reclaim the street* är ett utflöde från situationismen. En fokusering på det konkreta, det politiska, det fysiska och det offentliga rummet har en indirekt koppling till situationismen, för det är verkligen deras tema. Hur maktrelationer struktureras på en väldigt basal och fysisk nivå; gatan, torget. Situationisterna var pionjärer i den typen av analyser. Bill Hilliers *Space syntax* har nog ingenting med situationismen att göra i sin teori, men det är ändå samma problemställning. Även om han ser det på ett funktionalistiskt, applicerat sätt. Situationisterna hade nog blivit rasande om de hörde att Hillier var en förlängning av deras teorier.

De blev väl rasande för allt?

Ja, det är det som är problemet, att de måste omtolkas så mycket för att de var arga på allting jämt. De uteslöt ju folk för att de byggde något överhuvudtaget. Det är ingen produktiv attityd.

De sätter tidsbegreppet i kontrast till tinget. Kan du utveckla det?

Det är idén om processen och en ständigt pågående omstrukturering av erfarenheter. Det finns en lite romantiskt färgad relation till att saker inte får bli fasta eller permanenta. Då blir tinget en förstelnad form i motsats till tiden. Jag tycker ibland att det är lite naivt. Det är viktigt, men jag är inte helt övertygad om att situationismen alltid är en så bra nyckel för

att förstå samtiden. Den här anarkistiska retoriken kan vara störande, eller naiv helt enkelt. Den är en sorts romantiskt färgad marxism som inte tydliggör dagens maktförhållanden särskilt bra. Idén som skådespelsamhället till exempel, den analysen är från femtiotalets mediesituation. Jag tycker den är lite odifferentierad, ett slags fördömande av att hela världen förvandlas till bild. Det finns mycket bättre sätt att analysera maktrelationer, det blir för globalt, enhetligt och dualistiskt. Foucault erbjuder för mig mycket mer relevanta tekniker för att analysera arkitektur och rumsliga maktrelationer än den brutala dualismen om det falska respektive det autentiska livet. Det känns som en motsats som inte är tillräcklig för att beskriva hur det ser ut idag. Foucault var kritisk mot situationismen. Han tyckte den var för naiv och romantisk och för beroende av tanken om det sanna livet; under trottoaren finns blommor, rosor och samklang. Det var Foucault alltid emot därför att man ställer sådana motsatser mellan det sanna och det konstruerade livet. Han menade att det inte finns något sådant sant liv. Livet pågår och förändras hela tiden och det finns ingen naturlig människa bakom. I varje situation finns det aktion – reaktion, makt och motstånd. Det kommer aldrig att upphöra. Varje situation är strategisk och öppen, men det är inte så att det står något sant mot något falskt. Foucaults analyser handlar om hur arkitektur och stadsplanering samverkar för att producera en ny typ av individbegrepp på artonhundratalet. Det är inte för att säga att något i sig är ont eller gott.

En slags uppdatering av begreppen?

Ja, och en ny transformation av individen. Den rationella människan framträder, och det är på en gång en effekt av disciplin och kontroll men också en frigörelse av många saker. Det är en process som har flera aspekter i vilken vi fortfarande är infångade i. Den moderna arkitekturen har varit en väldigt väsentlig

del av detta. Foucault varken förkastar eller försvarar modernismen. Vi är inne i den moderna arkitekturens process och den kan vi inte göra ogjord. Istället får vi undersöka vad den ställer för konkreta problem.

”

För mig är det intressanta hur filosofin kan hjälpa oss att förstå hur vi som arkitekter tänker, och särskilt där teori och praktik hänger ihop...vi kan inte göra någonting praktiskt om vi inte har en föreställning om vad vi gör. Teorin, våra begrepp, är hela tiden en del av vår praktik.

Det finns möjligheter att visualisera förhållanden i en situation, med arkitektur – att tydligt rumsliggöra maktförhållanden och olika styrande faktorer...hela vårt sätt att skriva historia handlar ju om de stora monumenten och är på det sättet en statisk arkitektursyn.

Det finns mängder av kunskap som vi skulle kunna utnyttja mer om vi lyckades få in det i den traditionella forskningen och kunskapsproduktionen...kan vi bli tydligare på att artikulera och tala om vad vi faktiskt arbetar med, och vilken kunskap vi har så kan vi också återta lite av den viktiga plats som vi kanske i Sverige har kommit ifrån.

– Fredrik Nilsson

1.4 Intervju med Fredrik Nilsson

Chalmers tekniska högskola White arkitekter, 2007-11-21

Fredrik Nilsson är forskare och lärare vid Chalmers Arkitektur, även verksam inom White Arkitekter. Nilsson är aktiv som arkitekturkritiker och recensent i fack- och dagspress. Han var 1997-2001 redaktör för tidskriften Nordisk Arkitekturforskning, och är sedan 2002 medlem i Svenska Konstkritikersamfundet.

Bland publicerade texter finns böckerna Ur sprickorna i spegeln. Dekonstruktion, Derrida och arkitektur (1996), Just White. Handbok för framtidens arkitektur (2001, redaktör med Katja Grillner och Lena From), Konstruerandet av verkligheter. Gilles Deleuze, tänkande och arkitektur (doktorsavhandling 2002) och [ur ett pågående samtal] Om Arkitektur (2002, redaktör med Claes Caldenby).

Under nittioalet utgavs en mängd tjocka böcker av arkitektkontor som på ett eller annat sätt ville säga något om kontorets arbets- och förhållningssätt. De är ofta rikligt illustrerade med kontorets projekt. I intervjun nämns tre holländska kontor och deras respektive böcker. Från Rem Koolhaas kontor OMA kom S M L XL från MVRDV Farmax och från van Berkel och Bos på UNStudio, trilogin Move.

Vi börjar med att prata om *Just White, en handbok för framtidens arkitektur* som Fredrik Nilsson tillsammans med Katja Grillner och Lena From var redaktör för.

Tanken var att inte summera det som varit, utan snarare blicka framåt. Hur tar vi med de värden som har byggts och vidareutvecklar något för framtiden. Det var ett projekt som innebar en massa olika aktiviteter, workshops, påhittade projekt. Själva boken är, som många böcker var på den tiden, ganska tjock. Vi hade samlat en mängd dokument och i princip bara häftat ihop dem.

Vad tycker du om det typen av böcker, S M L XL, Farmax, Move, etcetera?

Ibland är det ganska illustrativt för att det ger en bild av hur man arbetar. Många av de böckerna, framförallt de holländska, är ett sätt att presentera sin arbetsmetodik snarare än projektet. För vår del var det interna arbetet minst lika viktigt. Att vi diskuterade de här frågorna tror jag sedan har bidragit rätt mycket till hur vi arbetar idag (på White, red amn.).

Vad hade ni för syfte när ni startade forskningsprojektet *Utforskande arkitektur*?

Bakgrunden var att vi var en grupp arkitekter, landskapsarkitekter och filosofer som hade samarbetat tidigare på olika sätt, både från Chalmers, KTH, Södertörn, Lund, Alnarp. Vi möttes dels från filosofernas sida med deras intresse för rumsliga frågor och arkitektur, och dels från arkitekternas håll med intresse för begrepp och filosofi och vad tänkande är. Vad vi ville med projektet var utreda det här lite mer. Att ställa perspektiven mot varandra. Arbetet bedrevs med egna delprojekt men med en hel del samarbete.

För min personliga del har jag sedan länge haft ett intresse för frågan om filosofi och arkitektur. Det startade egentligen i början av nittioalet med en undrande inställning till varför arkitekter höll på med så svårbegripliga projekt, vad var vitsen? Men när jag tittade närmare på det så såg jag ju att det finns stora möjligheter, För mig är det intressanta hur filosofin kan hjälpa oss att förstå hur vi som arkitekter tänker, och särskilt där teori och praktik hänger ihop. Deleuze har sagt angående teori att det är en låda med verktyg som ska fungera i ett sammanhang. För många filosofer innebär det ett teoretiskt verktyg som ska fungera för att utveckla tankar. För arkitekter handlar det mer om att kunna greppa ett projekt, att kunna tänka omkring det.

Wallenstein noterade att filosofiska begrepp från exempelvis Deleuze många gånger har reducerats till formalistiska idéer.

Ja precis, där håller jag helt och hållet med honom och reagerar mot när det blir illustrationer av en filosofi. Dekonstruktionen hade ju det problemet att det lätt blev ett formspråk. För mig är återigen det intressanta hur filosofin kan ge oss begrepp för att förstå hur vi tänker i vår praktik. Då blir det inte så mycket en representation av en filosofi som det blir en utveckling av tänkandet som egentligen försiggår.

Kan du ge exempel på sådana begrepp?

Dels är det Deleuzes sätt att beskriva bilder av tänkandet. Det är fortfarande ganska långt ifrån en praktik men det kan ändå hjälpa oss att förstå hur vi tänker och där Deleuze och Guattari talar om tre huvudspår inom tänkandet: Filosofi, Konst och Vetenskap. Där de jobbar med olika tankeelement på olika plan. I deras sista bok *What is philosophy?* beskriver de hur konsten arbetar med sammansatta sinnesupplevelser, percepter och affekter och hur de sätts ihop på ett kompositionsplan. Vetenskapen arbetar med funktioner som sätts ihop på ett referensplan, för att skapa system. Och filosofin arbetar med begrepp på ett immanensplan. Det är ganska svårbegripligt, men ändå tydligt. De säger att det intressanta inte är att dela upp det, att hålla discipliner isär, utan snarare hur vi alltid använder en mängd olika tänkanden i ett och samma problem. Och det intressanta är just när de olika tänkandena möts. Det skapar frågor som; hur arbetar arkitekter? Hur ser våra tankeelement ut? Det har jag inget svar på men det är något som jag tror vi kan arbeta mer med.

Många av begreppen är rumsliga i sin karaktär. Vecket är ett exempel som därför också lätt blir en representation. Det nomadiska i förhållande till det bofasta är ett annat som kan

hjälpa till att skapa andra sätt att organisera strukturer. Rhizomet som breder ut sig istället för det hierarkiska trädet. Sådana begrepp kan inspirera till att föreställa sig även rumsliga organisationer i en byggnad eller en stad på nya sätt. De filosofiska begreppen i sig är inte så intressanta att översätta till arkitektur, utan snarare hur de möjliggör att tänka kring arkitektoniska begrepp.¹⁴

Anders Mårsén på NOD tyckte det fanns något intressant i den kullerbyttan man gör mellan teori och praktik.

Det ligger något intressant i begreppet *kullerbyttan* han använder, som är en sorts kroppslig upplevelse. Bara man inte ser det som en hierarki, där teorin är överordnad det praktiska. Jag tror att det är väldigt sammanflätat, vi kan inte göra någonting praktiskt om vi inte har en föreställning om vad vi gör. Teorin, våra begrepp är hela tiden en del av vår praktik. Vi kan inte tänka någonting om vi inte har en praktisk förankring heller. Uppdelningen mellan kropp och själ, tänkande och det fysiska, det är på samma nivå hela tiden. Men där rent kroppsliga förnimmelser kan ge upphov till tankegångar och om jag förstår Anders rätt; hur man kan få inspiration ur ett tankebegrepp eller ett sätt att föresälla sig någonting som får väldigt praktiska konsekvenser.

---

14 Rhizomet är ett centralt begrepp i Deleuze & Guattari bok *Milles Plateaus* som ställs i motsats till det hierarkiska trädet. I rhizomet saknas till skillnad från trädet en grund eller ett ursprung. Det är i sig självt alltid mångfaldigt och fortskrider genom att ständigt göra nya kopplingar. Deleuze & Guattari beskriver några karaktärsdrag hos rhizomet. Det har ingen central punkt, det finns ständigt en mångfald av ingångar. Det finns en uppenbar likhet med nätverkets flexibla logik och har även använts som liknelse för Internet. Begreppet har förekommit i arkitekturdiskussioner och tas exempelvis upp i Graaflands beskrivning av staden Amsterdam. (Nilsson, s 40)

Du skriver om behovet av att arbeta transdisciplinärt. Tycker du att det görs idag och på vilket sätt är det fruktbart?¹⁵

Jag tror att det görs rätt så mycket men vi är inte medvetna om det. Vi har hela tiden en föreställning om att dela upp saker i tydliga områden, som teori – praktik, grundforskning – tillämpad vetenskap. Inte minst inom arkitektur, när man diskuterar vad arkitektonisk kunskap är, blir det uppenbart att det har den här transdisciplinära karaktären. Att vi arbetar med en mängd olika kunskapsfält, alltifrån mer vetenskapliga fält som statistik, sociala faktorer, psykologi, byggteknik, alltmöjligt på en och samma gång.

Jag tror att vi kan medvetandegöra det. Begreppet om det transdisciplinära kommer ju delvis från vetenskapssamhället, som har sett att den traditionella vetenskapen inte kommer åt allting. Det finns mängder av kunskap som vi skulle kunna utnyttja mer om vi lyckades få in det i den traditionella forskningen och kunskapsproduktionen. Då har man tittat på andra fält där det faktiskt produceras kunskap men som inte har betraktas som vetenskap. Där tror jag vi kan bidra väldigt mycket genom att visa på vårt sätt arbeta och att medvetandegöra den kunskap som alltid produceras i arkitekturprojekt.

Tycker du UNStudio är ett bra exempel på ett transdisciplinärt arbetssätt?

Ja, de arbetar åt det hållet. De försöker att koppla ihop, och inte minst så utgår de ifrån sin kompetens, visa på alternativa världar, att föreställa sig någonting, att visualisera det. En poäng med det transdisciplinära är inte att överge disciplinen,

utan snarare att utnyttja potentialen i en viss disciplinär kunskap, men att inte heller dra sig för att ge sig in i nya områden, att experimentera och utvidga sitt fält. Där försöker UNStudio att använda arkitektens kompetens att visualisera att få ihop en mängd disparata element i en komplex helhet, med hjälp av en mängd experter av olika slag.

I *Utforskande arkitektur* skriver ni om två typer av arkitektur, där den ena är den som har modet att utforska och den andra som en bedräglig, spektakulär arkitektur.

Ja, den mera efterföljande tror jag vi kallar den. Den bedrägliga arkitekturen är när man bara målar upp väldigt spektakulära bilder och talar om sin arkitektur som utforskande och forskningsbedrivande, när den egentligen inte förändrar några grundläggande strukturer eller på det sättet befäster maktförhållanden. Medan den verkligt utforskande arkitekturen tar risker, att gå över gränsen för det man riktigt behärskar för att pröva, hitta andra alternativ och kritiskt granska det man ser. Samtidigt finns ett problem i det där för vi inser ju också att för att verkligen förstå de krafter som är relevanta i en situation så gäller det att man är involverad i den också. Det gäller alltså att vara lite följsam. Följsamhet är viktigt men det får inte bli den okritiska följsamheten, utan en nedsänkthet i verkligheten som samtidigt vågar visa på alternativ och ta risker.

Du talar om maktstrukturer och avkodning av samhälleliga strukturer och att arkitektur kan vara ett redskap för att göra det. Hur menar du då?

Det finns möjligheter att visualisera förhållanden i en situation, med arkitektur – att tydligt rumsliggöra maktförhållanden och olika styrande faktorer. Det finns en del tävlingsförslag,

¹⁵ Se avsnittet Kunskapsproduktion & nätverkspraktik, s 30

idéprojekt och installationer som utnyttjar den kapaciteten att visa på alternativ som kanske inte var känt innan. MVRDV är ett kontor som många gånger har studerat vad det innebär om man går ut till extremen med de värderingar som man säger sig ha. Vad får det för rumsliga konsekvenser? Och visualisera det med arkitektoniska medel. Det gör att man ibland kan bli provocerad, men det tydliggör också vilka förhållanden som råder, vilka underliggande krafter som finns.

Vad tycker du om dagens Koolhaas?

Jag tycker han är otroligt intressant inte minst som provokatör. Han tvingar oss hela tiden att fundera på vad arkitektens roll är och hur vi kan arbeta med arkitektur. Han drar sig inte för att ge sig i kast med väldigt svåra frågor. Sedan kan jag förstå den kritik som framförs. Vad är hans egentliga politiska hållning? Är det bara ett surfande på vågen av de här krafterna? Men någonstans finns det en kritisk ton som lyser igenom i en del av projekten och böckerna som görs.

Det finns de som är kritiska angående de holländska kontorens arkitektur och vad som har kallats en spektakulär lek med tomma former.

Deras sätt att arbeta är fortfarande intressant i och med att de kommer ur en tradition som är väldigt forskningsbaserad. Med rötter i modernismen där man verkligen gav sig ut och studerade hur samhället fungerade, vad är det för förändringar som sker? Hur ser trafiken ut? Hur kan vi få grepp om detta? På åttiotalet när byggbranschen i Holland privatiserades så var det en del arkitekter som Koolhaas och MVRDV som övertog rollen att forska och undersöka hur samhället såg ut för att kunna planera det. Den attityden handlar just om hur samhället fungerar och verkar – och inte hur det ser ut. Det är det centrala som jag ser det, och inte den stil som de ibland förknippas med.

Vissa tror att den typen av arkitektur kommer få sitt slut i och med OS2008 i Peking. Vad tror du om det?

Jag är inte så säker på det. Jag tror att den spektakulära arkitekturen som det ju är en stor efterfrågan på just nu – att bygga svårgripbara ikoner som manifesterar någonting – kommer att leva kvar ett tag till. Upplevelseaspekten av arkitekturen är en viktig del trots allt. Det gäller bara att inte låta sig dras med i upplevelseindustrins negativa sidor, utan snarare att man kan se poängen med att diskutera arkitektur på det här sättet. Självklart så är de stora viktiga frågorna de sociala, de strukturella och de som handlar om det offentliga rummet och hur vi gestaltar det. Och det kan inte ikonbyggande arkitekturen lösa ensamt. Tyvärr så tror jag inte vi har sett slutet på det spektakulära, men jag hoppas att man inte lägger så stark betoning på enbart det framöver.

Det kan vara svårt att göra något som berör eftersom det ofta känns ytligt.

Ja, och där är väl utmaningen att inte göra det ytligt utan på ett väl förankrat sätt. Tidigare när man kritiserade modernismen så pratade man om meningsskapande, betydelse, och sociala sammanhang. Egentligen är det samma frågor som vi pratar om idag, alltså de upplevelsebaserade. Fast då hade vi en positiv ton, idag ser man oftast bara de negativa sidorna. Jag tror att vi får försöka som Koolhaas trots allt gör, till viss del, dra nytta av det intresset och försöka styra det till de fördelar det kan ha för samhället, och inte bara för beställaren.

Vad tycker du om dagens arkitektur? Är den i kris? Jag kan ibland få känslan att arkitektur skapas utifrån traditionella synsätt som liksom inte lyckas omfamna mångfalden och komplexiteten som på många sätt definierar dagens samhälle.

Ja, det kan jag hålla med om. Vi vet inte riktigt vad arkitekturens roll är i det nya samhället, och det har nog att göra med den spektakulära, lite ytliga arkitekturen, som man ibland kan tro är den riktiga arkitekturen. Vi måste komma ifrån det och tänka mer på organisation, relationer mellan rummen, och tänka mindre på hur det ser ut som formobjekt.

Vilka tycker du för arkitekturen fram idag?

Jag tycker att det finns många som för arkitekturen framåt på ett intressant sätt. Lacaton.& Vassal är väldigt intressanta i det att de inte fokuserar på form utan vissa grundläggande värderingar som de vill förverkliga. Att göra det tillgängligt, att göra det billigt, samtidigt som man använder de enkla materialen på ett väldigt uttrycksfullt sätt. Jag tror vi har en intressant teknisk utveckling framför oss med nya material och intressanta lösningar som kan göra strukturer mera uttrycksfulla och inte bara påklistrade, utan att de bygger på vissa strukturella principer. Hur saker verkligen bärs upp och fungerar på det viset.

Sedan finns det en mängd kontor som arbetar mer urbant med de offentliga rummen, med aktioner och installationer och försöker förstå de sociala sammanhangen. Det sker många intressanta experiment särskilt bland de yngre arkitekterna, där man verkligen söker nya sätt att arbeta, involvera andra människor och jobba ihop i nätverk och på så sätt utnyttja det nya samhällets möjligheter också.

Tidsbegreppet känns väldigt relevant, att man är medveten om föränderligheten. Hur tycker du man ska förhålla sig till det i sin praktik?

Framförallt ska man öppna för den. Det är farligt om det blir en arkitektur som är färdig när den är färdigbyggd och att den därefter skulle förfalla. Man kan titta på vårt sätt att fotografera arkitektur som förefaller att ha det idealet; det finns inga människor och det pågår ingen aktivitet. Inte minst i den svenska arkitekturen har vi ett sätt som inte tar in de aspekterna. Tidsbegreppet kan handla om vad egentlig flexibilitet och generalitet är. Och där tror jag nog inte att det behöver bli tråkigt. Det kan ha ett väldigt starkt uttryck, men med en tillåtande struktur. Det tror jag är det som står sig bäst, och klarar förändringarna bäst. Vad menar vi med tidsbegreppet i arkitekturen? Jag tror att vi måste göra upp med en del traditionella föreställningar om vad arkitektur är. Där det finns en väldigt monumental syn. Hela vårt sätt att skriva historia handlar ju om de stora monumenten och är på det sättet en statisk arkitektursyn. Det talas om arkitektur som frusen musik, och ett sätt att förankra tiden och platsen. Där vi inom forskningsgruppen försöker se det mer som en situation. Att det inte bara är funktioner som ska in i ett rum, utan det är situationer, händelser, möten och en dynamik. Vi tror att man måste börja arbeta med det på ett annat sätt än att göra en snygg gestaltning av en fasad, som ju är ointressant om inte den verksamhet som sker innanför ramarna för rummet, byggnaden eller stadsrummet ges utrymme.

Tidsbegreppet är ju så centralt och samtidigt svårhanterligt. Det tar lång tid att bygga en plats eller en stad. Att formge en plats har vi egentligen väldigt svårt att göra. Den blir ju en plats först när den får en betydelse hos dem som använder den. Där har vi inget inflytande egentligen. Vi kan ge förutsättningar för

vissa förhållanden och kopplingar, men för att fullt ut tillskriva en plats dess betydelse behöver vi hitta andra redskap för att vara med i en sådan process. Vad arkitektur egentligen betyder beror på brukarna.

När jag intervjuade Wallenstein talade han om föreställningar om vad som är naturligt och att begrepp som funktion och människa sällan är naturliga. Hur kan man uppdatera sig på vilka föreställningar det är som gäller?

Begrepp som natur, människa, kultur, teknik, funktion, program osv. är väldigt betydelsefulla för hur vi definierar städer och landskap. Jag tror det handlar om att leva i världen, att vara intresserad av samhället och det är ju något som inte minst UNStudio understryker. En arkitekt måste leva i världen, man måste vara intresserad av verkligheten, och ge sig i kast med den. Det är där man kan försöka förstå. Man får också aktivt ge sig in i olika verkligheter för att förstå hur olika förhållandena kan vara. Att inte hålla sig på distans.

Vad tycker du om arkitektens roll idag?

Ibland svarar vi väldigt snabbt upp mot kraven på en spektakulär arkitektur. Att man exempelvis vill ha märkesbyggnader i Stockholm eller Södra älvstranden i Göteborg, där man tycker att arkitekterna inte har tagit ut svängarna tillräckligt. Risken är att vi svarar på det där alldeles för snabbt eftersom man kanske ser sin möjlighet att få rita de höga husen. Istället skulle vi behöva analysera mera med hjälp av våra redskap som designers, att visualisera rumsliga sammanhang med bilder och få igång en fördjupad diskussion. Att ge sig in i debatten och tycka mera. Det är alldeles för få i kåren som aktivt gör detta.

Avslutande kommentarer?

Rent generellt ser jag en stor potential i den kunskap vi faktiskt har som arkitekter, och designers. I vårt sätt att angripa problem, kanske inte för att lösa dem, utan snarare för att formulera om dem och på så sätt visa på alternativa vägar för framtiden, och måla upp alternativa sätt för hur vi kan leva. Den kunskap som vi hela tiden producerar i våra projekt kan vi lyfta fram mera. Kan vi bli tydligare på att artikulera och tala om vad vi faktiskt arbetar med, och vilken kunskap vi har så kan vi också återta lite av den viktiga plats som vi kanske i Sverige har kommit ifrån.

1.5 Kommentarer på del ett

Filosofi, som jag ser det, bidrar med två saker som kan vara relevanta inom arkitektur. För det första beskriver filosofi vårt samhälle, den ger oss redskap och begrepp för att analysera situationer. För det andra kan filosofi vara en inspirationskälla som då, i likhet med konst, musik och dylikt, måste tillåtas att omtolkas fritt och intuitivt. Det kan resultera i abstrakta skapelser som mycket av den dekonstruktivistiska arkitekturen gjorde, men det finns inget som säger att det behöver göra det. Här blir alltså filosofi en formalistisk applikation, något som vissa anser vara tabu. Enligt min mening blir dock arkitekturen meningsfull först när den möter verkligheten. Om arkitektur inte fungerar i sitt sammanhang, kan den heller inte rättfärdigas med filosofiska argument. På så vis spelar det alltså ingen roll hur arkitekter blir inspirerade, även formalistiska applikationer av filosofiska begrepp måste tillåtas.

D2

arbetsmetoder

”

In architecture it goes something like this: the project is set on its course. Before the work diverts into typology a diagram, rich in meaning, full of potential movement and loaded with structure, which connects to some important aspect of the project, is found. The specific properties of this diagram throw a new light onto the work. As a result, the work becomes un-fixed; new directions and new meanings are triggered. The diagram operates like a black hole, which radically changes the course of the project, transforming and liberating architecture.

– Caroline Bos & Ben van Berkel, UNStudio, *Move 2; Techniques*, s. 25

... the practice of building landscapes will only become more marginal and irrelevant in the face of time if the culturally critical dimensions of the craft are forgotten or ignored. Making landscapes entails cultural visions that cannot be reduced to formal or ecological procedures...a multidisciplinary perspective is crucial for any understanding of the contemporary landscape phenomenon, not least because the shifting of ideas across disciplines has traditionally affected design practice, modes of representation, and the way the built environment looks.

– James Corner, Field Operations, *Recovering landscape*, s 9

2.1 Inledande betraktelser

I trilogin *Move 1, 2 & 3* presenterar det holländska kontoret UNStudio sina förhållningssätt och arbetsmetoder. Begreppet *diagram* kan vara svårt att förstå hur det kan användas inom arkitektur. Kanske är det ett modeord? För UNStudio verkar diagrammet ha stor betydelse, även om de förhåller sig relativt fritt till begreppet. De beskriver diagrammet som något obestämt men som öppnar upp deras tänkande om arkitektur.

Ett förhållningssätt är ett synsätt eller en ståndpunkt som möjliggör en praktisk verksamhet. Relationen mellan förhållningssätt och arbetsmetod kan kanske liknas vid det mellan teori och praktik. Utan ett medvetet förhållningssätt är det således svårt att bli medveten om sin metod. Tidigare texter i detta arbete har redogjort för vissa filosofiskt inspirerade förhållningssätt inom arkitektur utan att konkretisera kopplingen till den praktiska verksamheten. I denna del vill jag ge exempel på hur man som arkitekt kan arbeta med en metod.

Intresset för nya sätt att arbeta på är idag stort och märktes inte minst på årets val av föreläsare under både Arkitekturdagen och Oyster seminars. Arkitektkontoret *Fantastic Norway* presenterade på Arkitekturdagen sin verksamhet som kortfattat gick ut på att med sin husvagn befinna sig på plats och genom att bjuda in den lokala befolkningen dels skapa medial uppmärksamhet, dels komma åt projektets informella kunskap. På Oyster seminars visade Lucy Musgrove från *General Public Agency* på ett arbetssätt som liknar relationell konst, där man intresserar sig för mötet som uppstår mellan verket och besökaren.

När man studerar nutida arkitektur är det oundvikligt att stöta på många av de holländska kontoren, som exempelvis Rem Koolhaas kontor *OMA, Office of Metropolitan Architecture*, Viny Maas – *MVRDV*, Ben van Berkel och Caroline Bos – *UNStudio* eller Adriaan Geeuze – *West 8*. En trolig förklaring till att just de har utvecklat ett nytt förhållningssätt har att göra med den avreglering av byggbranschen som skedde i Holland under åttiotalet. Många privata aktörer, däribland arkitekter övertog då rollen att via en teoretisk, nästintill vetenskaplig forskning undersöka hur samhället såg ut, i syfte att utveckla och planera för det.¹⁶

I boken *S M L XL* som handlar om Koolhaas projekt förekommer bland annat diagrammet som ett verktyg för att bedriva en seriös arkitekturforskning. Arkitekturhistorikern Bart Lootsma ser Koolhaas verksamhet med dess vetenskapliga ansats som en efterföljare till de stadsanalytiska undersökning-arna som bedrevs i trettiotalets Holland av C. Van Eesteren. och T.K. van Lohuizen. Deras ambitioner var att stadsplaneringen måste börjas om på nytt och med anpassningar till det moderna samhällets krav. Det var en typisk modernistisk inställning där man också ville bortse från det man ansåg vara estetiskt betingade fördomar. Det centrala för dem och även för vad som återupptogs kring millennieskiftet var inte att skapa en stil, utan att genom vetenskapliga undersökningar försöka förstå hur samhället verkade. I den arkitektur som söker en vetenskaplig grund faller det sig också naturligt att ta till sig vetenskapens bilder, där diagrammet är en lika självklar som framträdande åskådningsform.¹⁷

¹⁶ Intervju med Nilsson

¹⁷ Gromark & Nilsson, s 254

2.2 Kunskapsproduktion & nätverkspraktik

I en värld av flöden har den som förmår att se mönster bland disparata saker och underliggande relationer mellan tillsynes orelaterade funktioner många fördelar och premieras därefter – förmågor som arkitekter och designers just tränas i.¹⁸

I dagens postindustriella flödessamhälle upphöjs design-tänkande till samma dignitet som vetenskap och teknologi hade under förgående tidsepok. Arkitektur ses allt mindre som statiska objekt frusna i sin tid, utan karaktäriseras mer som föränderliga situationer och processer. Arkitekturprojekt tenderar att lämna sin disciplin i de allt mer komplexa strukturer av flöden, relationer och situationer. En viktig del av den arkitektoniska verksamheten blir därför att kunna vara följsam och nomadisk, för att använda ett begrepp från Deleuze. Arkitekten Ben van Berkel och konsthistorikern Caroline Bos har i sitt kontor UNStudio sedan länge uppmärksammat detta. De betonar vikten att arbeta i team som är gränsöverskridande för att på så vis kunna följa projektet över disciplingränser.¹⁹

Begreppet transdisciplinaritet har främst varit kopplat till diskussionen om en ny form av kunskapsproduktion, kallad *Mode 2*. Denna ställs då i motsats till det traditionella och bekanta *Mode 1*, som vi känner igen som den forskning som traditionellt bedrivs i akademiska miljöer vid universitet och högskolor. Det som definierar *Mode 2* beror inte bara på vilken kunskap som produceras utan även hur och i vilka sammanhang. Det kan exemplifieras med den kunskap som uppstår vid flygplansutveckling, informationsteknologi, men även arkitektur. Det

handlar om kunskap som skapas i och med tillämpningen, där problemställningar inte på förhand är givna. *Mode 2* kunskap är friare att röra sig mellan sociala, ekonomiska sammanhang med fler transdisciplinära aktörer och ges därför en bättre social förankring. Istället för att som *Mode 1*, integrera den vunna kunskapen i ett senare skede finns integrationen med redan från början. Kunskap som utvinns från *Mode 2* är tänkt att vara direkt användbar i den specifika situationen och kompetenser inom det problemlösande teamet förändras därför allteftersom kraven förändras och utvecklas. Det är således tydligt att se kopplingen till hur man inom arkitektur producerar liknande erfarenheter och kunskaper. Det finns idag tendenser bland en del praktiserande arkitektkontor som arbetar i linje med en mer innovativt risktagande praktik. De söker samarbete både inom och utanför arkitektdisciplinen för att dra nytta av ett brett spektrum av kunskaper i analyser för att utveckla och synliggöra problemställningar.²⁰

UNStudio ser arkitekturen som en allmän, offentlig vetenskap där arkitekten är en expert på att hantera den vardagliga informationen och genom att visualisera komplexa situationer kan arkitekten göra dem åtkomliga. De betonar just arkitektens unika kunskap att tillsammans med det kritiska engagemanget kunna sammanföra skilda element och göra dess relationer synliga. Deras verk är sällan rakt igenom kritiska, men inte heller är de till för att enbart tillfredsställa beställaren.²¹

Ett projekt som kontoret framhåller som en brytpunkt för deras praktik är Erasmusbron (Rotterdam 1996). Bron som var en viktig infrastrukturell och för staden symbolisk utveckling, innebar ett nära samarbete med andra aktörer från skilda

18 Nilsson, s 272

19 Ibid.

20 Ibid s 277

21 Ibid, s 289

discipliner. Behovet av en effektiv kommunikation och överföring av information gjorde att Bos och van Berkel intresserade sig för arkitektens roll i denna process. Genom ett aktivt deltagande i utvecklandet av datatekniker för kunskapsöverföring kom de att få en bättre insikt i ingenjörernas arbete – som tidigare hade varit svårt att greppa – och fick på så vis mer att säga till om angående ingenjörsmässiga och tekniska frågor. De kunde också observera en konflikt mellan två traditioner av brobyggande: den *rationella* och den *experimentella*. Det rationella tillvägagångssättet innebar ett förnekande av andra intressen än rent strukturella och ekonomiska. Men Bos och van Berkel menar dock att det blir allt mer tydligt att dessa två traditioner modifierar varandra och att den rationella diskursen grundar sin legitimitet på ett omöjligt oföränderligt tillstånd. Arkitektens roll blir att ytterligare sudda ut dessa gränser och att storskaliga väg- och vattenprojekt i urbana sammanhang inte är otillgängliga för arkitekturen. Erfarenheterna från projektet bidrog till att kontoret senare bytte namn från van Berkel och Bos till UN Studio (United Network Studio)²²

Aaron Betsky beskriver bakgrunden till kontorets förhållningssätt som går tillbaka till Londons Architectural Association, AA under sent sjuttio- och tidiga åttiotal, där van Berkel och Bos möttes. Arkitekturen befann sig i en riktig lågpunkt efter en lång ekonomisk tillbakagång och med modernismens kapitala misslyckande hade många arkitekter tappat tron på sig själva. Medan vissa sökte tröst i former från tiden innan modernismen – och andra utforskade de mest abstrakta aspekterna av arkitektur i vad Foucault kallade en arkeologi av kunskap – började en grupp arkitekter och tänkare på AA utröna och elaborera med den fysiska verkligheten för att upptäcka poten-

tialen i nya former, organisatoriska mönster och innebörder. (Se tidigare kapitel om Derrida & dekonstruktivism) Med bland andra Rem Koolhaas, Bernard Tschumi och Daniel Libeskind i spetsen fick detta nya förhållningssätt till arkitektur en hel generation arkitekter att lyfta frågan om arkitektur till att handla om något mer än bara funktion, kontext och form. Arkitektur kom att inbegripa en mytologisk dimension, som varken var utopisk eller dystopisk, men definitivt något mer än den föreliggande verkligheten. Det var enligt Betsky detta nya språk som inspirerade van Berkel och Bos när de startade sitt kontor UNStudio.²³

22 Ibid. s 122

23 Betsky, *UNSTUDIO*, s 8-9

2.3 Progressiv praktik

I artikeln *Progressive practice in architecture* redogör arkitekterna Fredric Benesch och Jonas Runberger för nya arbetsmetoder inom arkitektur. De definierar vad de kallar en progressiv praktik, enligt följande tre kriterier:

Innovation – the practice must have an agenda for internal development

Critical approach – the practice must have a natural evaluation phase in the process, where the effects of newly created situations are assessed and formulated.

External communication – the practice must maintain communication with the discipline in general; through publishing, teaching or other mediators of architectural experience.²⁴

Artikeln tar upp svenska NOD, Naturorienterad Design, som ett kontor som arbetar med en medveten metod, utifrån en tydligt formulerad intern agenda. Inför varje projekt analyseras beställarens önskemål i relation till kontorets egen sfär av intressen, det vill säga en bas för en allmän undersökning som kontoret ägnar sig åt. Ett intressefokus skapas och en idé tas fram, i regel omformuleras även det ursprungliga programmet. Detta sker som en parallell process. En ambition är att inkorporera utomstående yrkesverksamma som exempelvis konstnärer eller arkitekter för att få ständigt skiftande förhållande som kan generera ny kunskap, dels i det specifika projektet men även till kontorets allmänna intresseundersökning. NOD definierar sina projekt som enkel yta – komplext innehåll, där processen kan läsas som lager av information att upptäcka. Förslaget utvärderas slutligen gentemot programmet. Kunskap och erfarenheter som inte integreras i det slutgiltiga förslaget dokumenteras och används i öppna debatter, föreläsningar och diskussioner inom kontoret.²⁵

24 Benesch & Runberger, s 54

25 Ibid s 57

1998 fick arkitektkontoret NOD i uppdrag av exploateringskontoret att gestalta Brandparken i stadsdelen Skarpnäck i Stockholm stad. Uppdraget var till en början begränsat till ett typiskt gestaltningsuppdrag, då parken befann sig i ett stort behov av upprustning. Redan i ett tidigt skede anade arkitekterna att projektet egentligen innehöll en mer djupliggande problematik. Skarpnäck är en förort till Stockholm, som under senare tid har fått ett allt sämre rykte. Det fanns alltså en social aspekt på projektet som inte skulle kunna lösas enbart genom en ny gestaltning för parken. Denna tidiga analys som presenterades för uppdragsgivarna innebar att programmet kunde omformuleras från att vara ett gestaltningsprojekt till att även bli en lokal stadsutvecklingsfråga.²⁶

Med de nya förutsättningarna genomförde NOD tillsammans med stadsdelsförvaltningen i Skarpnäck en omfattande undersökning i form av bland annat workshops med tjänstemän från stadsdelsnämnden och markkontoret, PRO och skolungdomar. Via en uppsökande verksamhet nådde de grupper som i regel inte kommer till tals i kommunens normala planförfarande. Den information som framkom hjälpte arkitekterna att förstå hur invånarna såg på parken och vad de önskade sig av den. Man kunde även identifiera vissa fokusgrupper som berördes särskilt av projektet och som konsulterades i det fortsatta arbetet. En viktig och medveten del i projektet var även att skapa en debatt och rikta medial uppmärksamhet på parken och på så vis få ett positivt engagemang hos invånarna. Parallellt med informationssökandet gjordes modellförslag som användes som fortsatt diskussionsunderlag med fokusgrupperna.

26 Intervju med Anders Mårsén, NOD

”

Det jag ser man kan bidra med i samhället är att höja intelligensen lite grann. Att skapa situationer som får invånare att tänka eller faktiskt bidra till något socialt, demokratiskt, ett mer intelligent samhälle. Kopplingen mot filosofi är intressant och viktig, men vi är även intresserade av influenser från ett bredare kulturellt fält såsom mode, musik, konst, företagsutveckling, arbetsprocesser, management, ekonomi, integration etc. Grovt kan man ju säga att filosofi handlar om hur man borde tänka och handla medan psykologi är hur människor egentligen handlar och tänker. Kultur är väl en blandning av filosofi och psykologi som skapas i nuet, utifrån mer eller mindre medvetna utgångspunkter. Det är inom detta flytande fält som vi har vår huvudsakliga verksamhet.

Ibland ramlar man i gruset men den enda inställningen man kan ha är att producera det man tror på i en rimlig relation till projektet och försöka bidra med någonting nytt istället för att bara arbeta instrumentellt och göra det som förväntas.

2.4 Intervju med Anders Mårsén

NOD, 2007-10-12

*NOD står för Natur Orienterad Design och startades 1998 av landskapsarkitekterna Anders Mårsén, Johan Paju, Johannes Gezelius och Petter Hauffman. Idag är NOD en multidisciplinär kreativ studio med 7 medarbetare med olika bakgrund inom konst, planering, pedagogik, arkitektur och landskap. NOD är ett gruppkontor där alla projekt och idéer kreeras genom grupparbete och gemensamma diskussioner. Ett dynamiskt utbyte mellan grupp och individ ger att ett brett intag av information och aspekter i arbetet kan kokas ner till en intressant och välförankrad soppa - analys - som sedan konsekvent arbetas in i designarbetet. NOD arbetar aktivt och inspirerat med metodutveckling. Hur ett projekt kan utvecklas och genomföras diskuteras alltid noga. Varje projekt är unikt och har sin egen dynamiska väg fram till relevans och förverkligande. De arbetar såväl forskande som praktiskt och kombinerar djuplodande konceptuella undersökningar med modern hausse-fri design och berättande. Ett manér man kan kalla "enkel yta - komplext innehåll."*²⁷

Hur ser ert förhållningssätt till arkitektur ut?

Vi gjorde samma analys som du när vi gick utbildningen. Den enda metod vi fick var "skissen som arbetsmetod", något jag också har upplevt när jag har undervisat på Alnarp. Man går ut och "känner" hur landskapsmiljöerna är, förutom att man gör en traditionell landskapsanalys. Den där känslan blir sedan basen för hur man gestaltar. Metoden är diffus och omedveten, och det finns ingen undervisning i mer medvetna och utarbetade metoder. De flesta känner inte ens till att man kan använda olika metoder. Detta var problematiskt, åtminstone

för min personliga del. Vi använde vårt projektarbete, som på den tiden gjordes som ett stort grupparbete och gjorde *Beep*, som uppstod i det vakuumet av att sakna metoder. Vi ville visa strategier som var ett slags undersökande av just metoder för att skapa arkitektur och landskap. Vi började formulera vår egen metod och vårt eget förhållande till metoder och kom fram till att det fanns olika metoder och att man kan laborera rätt mycket med dem.

Då menar du inte analyser i stil med Lynch, Jacobs eller Gehl?

Jo, de finns med som möjliga metoder, men det finns ett spektrum. Dels de färdigpaketerade (Lynch, Gehl, Cullen red anm.) men så finns det halvpaketerade och så finns det egenskapade. Hela det spektret granskade vi i *Beep*. Den undersökningen förde vi vidare när vi startade NOD och försökte då omsätta det i praktik. Vi ville starta ett kontor som har medvetna metoder om hur vi skapar och eftersom vi är ett gruppkontor blir det ännu viktigare att man har en tydlighet i metoden.

Hur förhåller ni er till intuition?

Intuitionen handlar om var gränsen för språk går någonstans. Man baserar sina avgörande beslut på en känsla som ligger utanför språket. Det viktiga som vi har att tillföra som kreativa personer är att lösa problem och skapa någonting nytt ur en situation. Intuition måste, som jag ser det, bli en slags förmåga att tillåta saker vara osäkra och behandla dem i sitt undermedvetna eller till och med sitt omedvetna och låta saker processas och sedan ta upp dem och formulera dem i ett förslag eller en idé. Intuitionen är det viktigaste vi har för att kunna tänka på komplexa saker och hitta lösningar. Den är basen till arbetet. Speciellt som arkitekt kan man inte vara utan den, särskilt som besluten dessutom tas väldigt snabbt. Man måste kunna lita på sin intuition.

Hur påbörjar ni era projekt?

Det kan ske på olika sätt men generellt försöker vi bedöma vad som är intressant för oss i det unika projektet. Man har en slags energi, livskraft eller intresse. Det är något som är en väldigt stor del i vår gestaltungs metod generellt. Vi försöker formulera intresse i varje projekt och det är det som håller uppe energin även när man håller på med teknikaliteterna.

Det kan vara något specifikt men det kan också relatera till att vi har en större, allmän undersökning som ligger i basen och som vi försöker driva inom kontoret. Det kan till exempel vara att undersöka förhållandet mellan natur, människa och arkitektur. Sedan när man kommer in i ett projekt kan det vara andra saker som material, rumslighet, socialt sammanhang, som blir intressanta. Men de intressena försöker vi fånga så tidigt som möjligt i projektet. Vi försöker också omformulera programmet. När vi får en uppgift försöker vi ta reda på vad beställaren är intresserad av. Se kritiskt på den uppgift och de parametrar man har fått och sedan fråga sig är det här verkligen det vi ska göra? Kan vi på något sätt hjälpa till och formulera om programmet så det blir mer effektivt eller mer intressant mot den situation man jobbar mot.

Hur mottas det från beställare?

Det kan vara olika, beroende på beställaren. Men professionella beställare förväntar sig nästan det. Det är ju därför de går till arkitekt, för att få bättre idéer och en bättre analys av situationen.

Ett exempel är när vi fick i uppgift att designa en park i Skarpnäck.²⁸ Där omformulerade vi projektet från att vara en designuppgift, till att även handla om stadsutveckling. I början frå-

gade vi oss hur skulle vi göra projektet? Vi gjorde en traditionell landskapsanalys och tog reda på stadsdelens historia och varför Skarpnäck blev som det blev och hur det har utvecklats senare – från att ha fått Kasper Sahlinpriset till att under senare tid ha fått en helt annan prägel, med ändrad demografi, med mycket bråk. Vad kan en park göra i den här situationen? Kan den bli ett positivt inslag i en stadsutveckling istället för att bara bli en design av en park?

Hur insåg ni att det egentligen var det här som behövdes för den här platsen? Var det er intuition?

Ja, vi såg utvecklingen som fanns och funderade vad det var för ett slags område. Det var kanske en känsla, intuition som du säger. Hade det varit i innerstan hade man kanske inte reagerat på samma vis, men i det här problematiska området är man kanske mer nogsam på vad det skulle kunna göra för någonting. I vår generella metod ställer vi oss tre viktiga, grundläggande frågor vad ska projektet göra? Varför gör man det här projektet och hur? Där kan man diskutera en omformulering av programmet. I fallet med Brandparken kom vi fram till att det borde vara ett stadsutvecklingsprojekt och vi insåg att vi inte kunde få informationen på ett traditionellt sätt utan att vi var tvungna att engagera medborgarna för att få platsens informella kunskap. Vi var tvungna att få med dessa människor och undvika att få en top-down grej i stil med att kommunen bygger en ny park och vi bestämmer designen ”– här får ni en ny park, varsågod.” Det kommer att ske, men man kan också komplettera det med en bottom-up genom att gå runt och fråga invånarna vad är det de vill ha, vad tycker ni är bra? Vad tycker ni är problemen här och så vidare. Man kan få ett sorts positivt engagemang, för som det var då fanns det ingen som trodde på Brandparken. Det sågs som ett hot: Gör man något så kommer ungdomarna bara förstöra det. Varför-nivån var att se det som

28 Se kapitel Progressiv praktik, s 32

ett stadsbyggnadsprojekt och att vi gör det vi gör för invånarna i Skarpnäck. Nästa fråga var Hur gör vi det? Hur ska parken göra det jobbet? Vi hade ett antal workshops och gick även ut och frågade vissa fokusgrupper, en sorts uppsökande verksamhet.

Hur tror ni att det tillvägagångssättet påverkade designen av parken?

Jag tror att det skiljer sig rätt mycket framförallt på en programnivå. Vad är det för ytor och funktioner som finns? Om man ser på själva designen, yt-finishen av parken, hade man kanske kunnat komma fram till något liknande. Men jag tror inte det, jag tror det hade blivit väldigt annorlunda. Vi försökte ju stå upp och vara designers också, vi ville inte trycka ner den sidan utan göra lite både och. Vi hade även workshops med tjänstemän från stadsdelsnämnden och markkontoret. Där fanns också ett idéutbyte

Blev inte uppdraget mycket dyrare med detta arbetssätt?

Det började som ett normalt projekt, där vi la ett anbud och hade en första workshop med nämnden och besökte platsen. Efter det fick vi ett extra uppdrag från stadsdelsförvaltningen, (det första kom centralt från exploateringskontoret) så detta utökade uppdrag blev från deras sida ett demokrati-/informationsprojekt på lokal nivå.

Ser ni ofta behovet av att behöva gå djupare i platsen? Att arbeta på ett mer undersökande sätt?

Det är inte helt vanligt, det är inte alltid det finns tid eller vilja. Det är något vi försöker skapa, men det är inte alltid det finns mottagare. I ett annat projekt i Skåne försökte vi också få med det här, men det gick inte på grund av att det dels var ett nybyggt område, vilket innebar att det var färre som berördes, dels på projektets budget. Intresset fanns, men det var inte rätt situation.

Vilka för arkitekturen framåt idag?

För mig så har man gått i olika faser. Förebilderna förändras när man börjar arbeta, när man ska leva på det och få saker byggda. Då blandas inspiration och visioner med verkligheten. Man har blivit mer ödmjuk med åren med vad man tycker för arkitekturen framåt. Men det är svårt att undgå Rem Koolhaas, ett unikum som har tagit en intressant utgångspunkt. Han har formulerat vilken sorts arkitekt han skulle tänkas kunna vara och sedan gjort ett teoretiskt förarbete och slutligen försökt omsätta det i sina konkreta projekt i sitt kontor OMA och AMO, som en sorts forskningsdel till praktiken. Vad innehållet i det där är kan man ju alltid diskutera, men det är en intressant hållning. Sedan tycker jag en intressant strömning som har hållit på i cirka 5-10 år internationellt sett, kanske inte så mycket i Sverige, är ett ökat intresse för landskap. I den rörelsen finns många namn som UNStudio, MVRDV, West8 - den holländska skolan. Särskilt hur de kombinerar teori och praktik och intresse på ett tydligt sätt har inspirerat – man tillåter problemen att bli mer komplexa. Vad det gäller arbetsmetoder så inspireras vi av att det har blivit mer gruppbetonat. Det är något vi försöker utveckla på vårt eget sätt. En analys är att projekten blir mer och mer komplexa, och vi tycker att de ska få vara det. Det är då det blir intressant. Och att man arbetar i grupp, dels med initierade, men också genom att ta in personer i gruppen, konstnärer som Dan Wolgers, Gunilla Bandolin och arkitekter som Gert Wingårdh. Det har varit en strategi, att försöka jobba gränslöst.

Jag glömde nämna James Corner som är viktig i kombination av teori och praktik. Sedan finns det en ung ny generation som jobbar med brukarmedverkan och mindre högtidlig arkitekturattack som är intressant, till exempel Dive Architects i London, Tor Lindstrand (International Festival) och Testbed studio i Sverige. I kontakt med unga Holländska Urban

Designers, till exempel MUST, har vi lärt oss om kreativ men seriös stadsutveckling genom metoder, processer, skalor etcetera.

Går det alltid bra i samarbetena?

Oftast får man ut någonting av det, det är också så man kan utveckla sin egen metod. Vi försöker också att inspireras av andra branschers metoder, till exempel reklambranschen. Vi försöker blanda och finna sätta att kombinera ihop olika discipliner. Ett exempel är Storylab, som via historieberättande försöker skapa företagsutveckling. Vi vill hela tiden bredda vårt arbetssätt. Vi tittar på hur man kan samverka i grupp som till exempel Servo som är ett gruppkontor som sitter på olika ställen i världen.

UNStudio betonar användandet av nya teknologier, såsom datavisualisering, för att föra arkitekturen framåt. Gör ni det?

Vi är rätt traditionella i det avseendet. Det är snarare idéerna vi försöker utveckla på ett sätt som påminner om den holländska skolan.

Vi pratade om arkitektur och filosofi...

Om man går tillbaks till nittioalet så fanns där ett stort intresse för teori inom arkitektur, allt sedan Libeskind och tidigare med John Hejduk och dekonstruktivismen etcetera. Deleuze var i ropet med till exempel Milles plateaus och mycket från strukturalismen och poststrukturalismen som Claude Levi-Strauss, till exempel i "Det vilda tänkandet". Han var egentligen antropolog som systematiserade tänkandet. Det där handlar om hur man konstruerar berättelser och hur man kan avkoda samhället och de maktstrukturer som finns. Roland Barthes har också ett konstruerande inslag i sin verksamhet. Han gör kon-

struktioner som får nytt innehåll i exempelvis Kärlekens samtal som är en bok som handlar om hur man pratar i kärleken. Sådana saker har jag använt mig av för att göra strategier och upplägg för arkitektoniska uppgifter.

Vad är det mest intressanta med kopplingen till filosofi?

Dels konstruerandet, där man kan hitta ett kreativt och skapande moment både i ett slags analyserande, hitta nya infallsvinklar och avtäckta saker och dels hitta nya kreativa processer. Det jag ser att man kan bidra med i samhället är att höja intelligensen lite grann. Att skapa situationer som får invånare att tänka eller faktiskt bidra till något socialt, demokratiskt – ett mer intelligent samhälle. Kopplingen mot filosofi är intressant och viktig, men vi är även intresserade av influenser från ett bredare kulturellt fält såsom mode, musik, konst, företagsutveckling, arbetsprocesser, management, ekonomi, integration etc. Grovt kan man ju säga att filosofi handlar om hur man borde tänka och handla medan psykologi är hur människor egentligen handlar och tänker. Kultur är väl en blandning av filosofi och psykologi som skapas i nuet, utifrån mer eller mindre medvetna utgångspunkter. Det är inom detta flytande fält som vi har vår huvudsakliga verksamhet.

Vad tror du om framtiden?

Problemet är när man börjar hoppas att det ska finnas något mer, någon slags lösning i teorin och i analysen. Man försöker skapa en revolution. En ny generation kommer och formulerar sin agenda, och det blir problematiskt. Det hände även under 60-talet om än mer brutalt, som i *Upp till kamp* (Tv-serie av Peter Birro om tiden kring 68-generationen där den framväxande ungdomsgenerationens politiska medvetenhet ofta kom i konflikt med samhällets normer och värderingar, red anm.). Då fanns det ett stort intellektuellt tänk med marxistiska analyser.

Men på den tiden var det nog hårdare, mer svart eller vitt. Postmodernismen var lite mer öppen, men jag tror ändå att man trodde på det där, och märkte sen att det inte blev lösningen och man tröttnade på att det var så komplext och svårt. Och så kommer det att fortsätta, om man inte har sin egen diskurs i det där. Även jag pendlar mellan de där lägena. Ibland tror man att man har en grej men sen tycker man att det bara var en massa krångligheter som inte funkar när man ska bli konkret. Jag tror det är ett allmänt problem i samhället att man vill tänka antingen eller istället för både och. Det handlar om att balansera olika aspekter. Sedan tror jag rent generellt att det i Sverige aldrig har varit någon riktig arkitekturdebatt. Den praktiserande arkitekturverksamheten i Sverige är ju rätt hantverksmässigt och de få som håller på med teori hamnar oftast på universiteten. Det är få som blandar teori och praktik, eller som har en formulerad idé. De flesta har en slags allmänt formulerad idé som White eller Nyréns, som bygger på en annan typ av kultur. White har ju dock en sorts utvecklingsavdelning där bland andra Fredrik Nilsson arbetar som är ett intressant fenomen som säkert har en betydelse i ett längre perspektiv för dem och kanske för arkitekturkulturen i Sverige.

Underjorden, vad är det? (besök kontorets hemsida www.nod.coop)

Idén med underjorden är också det här med både och. Man har projekt som lyckas och de som inte lyckas, och vissa saker man vill fronta med utåt osv. Så är det ju på alla kontor. Vi hade en idé om att man skulle få ta del av den lite mörkare sidan av... hehe, verksamheten. Det kan vara väldigt personliga saker, anekdoter, men också projekt som kanske har misslyckats och den typen av information som vanligtvis inte presenteras på hemsidan utan kanske snarare diskuteras på krogen. Vi försöker hitta lite kompletterande ingångar i en bransch som

annars ofta är väldigt slätstruken och tam. Ett exempel på slätstrukenheten är utställningen på Moderna om unga arkitekter, som jag tyckte var väldigt nedslående för arkitekturens framtid i Sverige.

Varför?

För att alla kontor presenterade sig som duktiga kontor som inte hade något speciellt intresse annat än att de skulle bli arkitekter, det fanns inget intressant idéinnehåll. Det presenterades dessutom som en mässas. Det är ju duktiga kontor med duktiga arkitekter, men jag såg inga ambitioner att föra arkitekturen framåt. Inte på så sätt som jag skulle vilja i alla fall. Från mitt håll var det deprimerande. Det som man kände mest släktskap med var de som utbildade sig på Konstfack. Där finns det ett intresse av att arbeta med idéer och material, det behöver inte vara så teoretiskt. Men det finns ett intresse.

Mitt projekt är en temträdgård på sju gånger sju meter, i princip ett vitt ark. Vad skulle du göra?

Hehe, jag skulle försöka konstruera en egen metod, och driva det långt. Gör din egen spelplan. När man konstruerar metoden gör man ett system för sig själv med regler, och kreativa situationer och influenser från olika håll. Var noggrann och ta dig tid att konstruera idéverkstan. Det skulle vara spännande. Om man är intresserad av förhållandet mellan teori och praktik kan du fokusera på det. Det finns ju ett slags intressant, problematiskt glapp mellan teori och praktik som man kan utnyttja. Dom hänger inte ihop, man måste göra en slags kullebytta för att komma ner till praktiken och den tycker jag är intressant. Formulera ditt eget intresse. Om det finns specifika metoder som andra kontor använder eller en text eller metoder från andra områden så kan du överföra det till din egen metod. Du kan använda många olika metoder parallellt med olika intressen

och se vad det blir för skillnad; en traditionell, en mer hårdkonstruerad, teoretisk metod och en mer intresseorienterad metod. Kanske en deltagande eller demokratisk plats, där demokrati och interaktion är intresset. Relationell konst handlar om det. Man jobbar med relationen mellan konstverket och betraktaren.

Tvekandet är ofta det som tar mest tid. Inom den kreativa processen kan man ha delmoment, som att ta fram referensexempel, eller gör en fantastisk och en pragmatisk lösning och kanske försöker kombinera ihop dem. Man analyserar skisserna så att de blir text, och i en klusteranalys blir det en gemensam programskrivning som blir utgångspunkten, en slutgiltig skiss. Ibland ramlar man i gruset men den enda inställningen man kan ha är att producera det man tror på i en rimlig relation till projektet och försöka bidra med någonting nytt istället för att bara arbeta instrumentellt och göra det som förväntas.

Brandparken, illustration av NOD, www.nod.coop

”

Jag har svårt att förstå hur man kan utnyttja en extern filosofi i stil med att jag skulle ta någons filosofiska idéer och omvandla dem till ett hus.

Man måste sätta sig in i ett sammanhang, socialt, ekonomiskt, historiskt, och försöka förstå de mekanismer som styr både dig själv, din beställare och omvärlden

– Ola Andersson

2.5 Intervju med Ola Andersson

A1 Arkitekter, 2007-10-15

*Ola Andersson är yrkesverksam arkitekt och delägare till kon-
toret A1 Arkitekter. Han skriver regelbundet i Svenska Dag-
bladet och har fått flera utmärkelser däribland Sveriges Arki-
tekters Arkitekturkritikerpris 2006. Självt skriver han följande i
tidningen Arkitekten:*

*Man behöver inte skriva, knappt ens tänka, för att kunna
bygga. Det är svensk arkitektur och hela byggbranschen ett
levande bevis på. Men om det vi bygger ska förtjäna beteckningen
arkitektur, om vi ska kunna bidra till ett hållbart stadsbyggande,
då måste vi kunna delta i det offentliga samtalet. Vi måste kunna
förklara vad vi gör och själva reflektera över vår verksamhet, vår
roll och vad vi har att bidra med.²⁹*

**Intervjun börjar med ett citat från korrespondensen
mellan Ola och mig. Ola skrev då:**

*...tycker att det intressanta med Koolhaas, och efterföljare
som MVRDV egentligen är deras (OMAs) projekt på åttiotalet och
inte minst Delirious New York-boken. Där var de nära någon-
ting viktigt som sedan förvandlades till en tom lek med former
under nittiotalet och som nu totalt degenererat... Det som byggs
i Peking just nu (inför OS 2008, red anm.) verkar inte heller så
kul."*

Jag har framförallt inspirerats av Delirious New York och
det som Koolhaas gjorde innan han etablerade sitt kontor. Det
är en väldigt intressant analys av arkitektur och arkitektens
roll, och fortfarande, fram till S M L XL finns det ett väldigt
intressant förhållningssätt som jag tycker är inspirerande. Han
redovisar då sin bristande tilltro till arkitektens möjligheter

29 <http://www.arkitekt.se/s25563>, 2007-12-09

att påverka projektet. Koolhaas säger att moralen har mycket
lite med saken att göra det och menar att det istället är andra
faktorer som styr. Han har varit väldigt pigg på att tydligt
redovisa svårigheterna som finns i projekten, och att uttrycka
det så som att arkitekten arbetar med en pistol mot tinningen
och sådana saker. Nu har han gått in i rollen där han inte längre
är en betraktare eller teoretiker, utan precis som skyskrapsarki-
tekterna Raymond Hood m fl. som han skrev om, befinner
han sig i deras skor. Det enda man kan göra är att göra det ena
projektet mer spektakulärt än det andra. Jag tycker inte det
är så intressant. Han har ju gjort en del väldigt fin arkitektur
ibland, som t ex Educatorium i Utrecht eller den holländska
ambassaden i Berlin, men det är inte så att OMAs namn är
en kvalitetsstämpel. Mycket av det de gör är ju också ganska
tveksamt. Det finns ingen kvalitetskontroll.

**Han försöker väl att tackla det dilemma som han skriver
om?**

Ja, absolut, han frågar sig det på ett väldigt medvetet sätt. Visst
är det så, men det är ändå så att han är sin egen framgångs
fånge. Det var tydligt redan när han var här i Stockholm och
föreläste 2003.

Ditt förhållningssätt till arkitektur, hur ser det ut?

Arkitektur handlar inte om byggande. Allt byggande är inte
arkitektur. En gammal lada på en äng i norrland är inte arki-
tektur, det är byggnadskonst. Den är ju inte tillkommen för att
vara representativ eller för att kommunicera någonting. Det
befinner sig i en tradition som bestämmer dess utseende. Den
är inte medvetet utformad som ett statement. Arkitektur där-
emot är det som formats av ett medvetet förhållningssätt till det
man håller på med, och som inte ytterst representerar arkitek-
ten, utan beställaren.

Som arkitekt, vad har man för roll då?

Rollen är att uttrycka något som representerar sin beställare. Man jobbar ju på uppdrag som man har gjort i alla tider. Det är inte en fri konst som görs i en ateljé och som man sedan försöker sälja på marknaden.

Kan man säga att det är beställarna som för arkitekturen framåt?

Inte ensamma, men utan beställare går det inte att föra arkitekturen framåt. Det finns ingen *autonom* arkitektur.

Vilka arkitekter tycker du för arkitekturen framåt idag?

Jag tycker väldigt mycket om det franska kontoret Lacaton & Vassal och en del nya japanska kontor som Atelier Bow-Wow. De jobbar med små projekt och sysslar mycket med analys och inventering av den befintliga staden Tokyo och försöker ta reda på vad den innehåller.

Beskriv er arbetsprocess här på kontoret, har ni en metod?

Metoden är traditionell, det handlar om att ta reda på vad beställaren önskar sig genom att prata med dem. Beställare har ofta en bild i huvudet av hur de vill att det ska se ut. Vi försöker få dem att släppa den bilden och berätta vad de skulle vilja ha om allt var möjligt. Sedan får man försöka anpassa det till omständigheterna som råder och förverkliga det i den mån det går.

I många fall i dagens arkitektur är det fokuserat på processen och informationssökande. Vad tycker du en sådan process?

Det är väl så vi arbetar också. Men vad gäller kontor som MVRDV, kan jag tycka att det blir en sorts cirkusuppvisning som till slut blir en tom lek med former som förvisso är kul att

titta på, som till exempel Villa PRO, men jag har svårt att se det som något användbart eller inspirerande. Jag tror att den spektakulära leken med tom form kommer nå sin slutpunkt under OS i Peking 2008.

Är den holländska skolan jämförbar med postmodernismen och dekonstruktionen?

Ja, så är det ju inom alla konstarter, att olika inriktningar dominerar under olika perioder.

Vilken trend ser du idag?

Jag tycker att Lacaton & Vassal och Studio Bow-Wow har något intressant som pekar framåt. Det handlar om ett sorts förhållningssätt där det inte handlar om att göra något som är så spektakulärt som möjligt utan om att undersöka om arkitektur kan göra någon nytta i dagens värld.

Vad kommer de fram till?

När Jean Philippe Vassal var här och föreläste visade han en bild på ett av deras projekt, ett torg i Bordeaux. Uppdraget var att göra något på torget eftersom ingenting hände där, men deras analys ledde fram till att det var bättre att inte göra någonting alls. Det var bra som det var, det fanns stora kvalitéer i det befintliga torget, som de som ville förändra det, inte hade sett. Det var ett sätt att undersöka vilken nytta man kan göra som arkitekt – och i det här fallet var det bästa att inte göra någonting alls.

Tror du att det ofta kan vara som i det fallet?

Ja, det tror jag är ganska vanligt förekommande, att man borde få uppdragsgivaren att avstå från att göra något.

Har ni något liknande projekt som har förändrats radikalt i programmet på grund av er analys?

Ja... i ett projekt, som var att rita ett parkeringshus i Kallhäll station. Vi kom fram till att det gick att lösa utan en ny byggnad. Oftast är det svårt att få beställaren att avstå från det som de tänkt göra. Det handlar mer om att påpeka kvalitén i det som redan finns. Men det är klart att beställare oftast har ett behov, som man måste ta på allvar.

Det pågår ju en tävling om en tillbyggnad till Stockholm stadsbibliotek ritat av Gunnar Asplund. Vad tycker du om förslagen och deras uttryck?

Där handlar det mycket om att förstå kvalitéerna i det befintliga, att verket består av en komposition som innefattar Observatoriet, Handelshögskolan, Observatorieparken och annexen mot Odengatan. Om man skulle koppla loss Stadsbiblioteksbyggnaden från den kompositionen så blir biblioteket helt obegripligt och går inte att förstå. Det svåra är att få platsen att fortsätta vara ett levande biblioteket, alltså att kombinera bevarandet av det monument som stadsbiblioteket är och samtidigt föra in nya funktioner.

Det finns en risk när Stockholm anordnar en tävling som Moderna museet där programmet betonar att arkitekturen inte får synas. Och idag när man gör Stadsbibliotekstävlingen, där man verkligen skulle behöva något som tar hänsyn till det befintliga, så gör man tvärtom. Det är tragiskt att när man hade ett stort projekt som skulle kunna ha fått synas så valde man att göra något som inte syntes. Men nu 15 år senare där det verkligen krävs ett stort hänsynstagande så vill man att det ska synas istället.

Hur förhåller du dig till intuition?

Det är ju alltid subjektivt, men någonstans är det ju den som formar landskapet eller arkitekturen. Det är ändå arkitektens intuition som måste få prägla verket.

Hur förhåller sig de holländska kontoren till intuition?

MVRDV är väldigt subjektiva till exempel i Villa PRO. Det handlar mer om att kunna behandla ett program på ett väldigt fritt sätt. Just OMA och MVRDV, kanske inte UNStudio som arbetar mer skulpturalt, är skickliga på att omformulera programmen, det är deras förhållningssätt. Även Uppsala Konsert- och Kongresshus är ett tydligt exempel på att hantera programmet på ett så exklusivt sätt som möjligt.

Har du något tips till mig angående mitt projekt?

Det är svårt när det är så fritt. Teori handlar mer om vad man har för förhållningssätt, att ta reda på varför man gör som man gör. Man kan själv ha gjort ett ställningstagande som måste redovisas på ett teoretiskt plan.

Du menar att man inte kan gå direkt från teori till praktik?

Nej, just det. Däremot kan man väl gå från sin egen teori till en gestaltning.

Tycker du inte man kan hämta inspiration i filosofi?

Det är möjligt att man kan hämta inspiration från filosofi. Men filosofi är ju inte en exakt vetenskap och på så sätt liknar den arkitektur mer än vad naturvetenskap eller historievetenskap gör till exempel. Det bygger på en annan typ av vetande.

Gör inte det förhållandet mellan arkitektur och filosofi intressant då?

Jag tycker sällan att det görs på ett övertygande sätt. De teorierna är väldigt svåra att använda. Henri Lefebvre har sagt angående den sortens filosofer att de har stängt in sig i en fästning av kunskap. Allting bygger på en väldig beläsenhet som samtidigt är svår att veta vad man ska använda till. Den är väldigt opraktisk. Därmed tycker jag att när man använder den i arkitektur så blir det bara en dekoration. Det blir bara en tom lek med former som inte har något egentligt samband med filosofi.

Så för dig är det ointressant?

Ja, jag har svårt att förstå hur man kan utnyttja en extern filosofi i stil med att jag skulle ta någons filosofiska idéer och omvandla dem till ett hus. Däremot tror jag man måste ha sin egen filosofi, där man själv vet vad man håller på med. Att hänvisa till någon teori blir bara en dekoration.

Hur gör man sig medveten om sin egen filosofi?

Ja, det är svårt. Jag tror man måste sätta sig in i ett sammanhang, socialt, ekonomiskt, historiskt, och försöka förstå de mekanismer som styr både dig själv, din beställare och omvärlden. Där tycker jag, för att avsluta med att återvända till Koolhaas, att det finns mycket att hämta. I hans verk från 90-talet försöker han göra just detta för arkitekter. Delirious New York utmynnar i ett ifrågasättande av Le Corbusier och de modernistiska arkitekternas syn på sig själva som heroiska konstnärer som, upphöjda över samhället skapar en fantasisk, ny arkitektur. Det framställer Le Corbusier som en rätt torftig person framförallt när han kommer till New York och ställs mot hyperkommersiella arkitekter som Raymond Hood. Istället framhåller Koolhaas Salvador Dali som den som egentligen förstod sig på staden New York som ett kollektivt konstverk.

2.6 Kommentarer på del två

En intressant åsikt som jag tror är vanlig bland arkitekter och som Andersson för fram, är att arkitektur *inte* bör finna inspiration i filosofi. Jag tror att det kan förklaras av åttiotalets något lekfulla användande av filosofiska begrepp. Det abstrakta formspråk som dekonstruktivisterna använde sig av har säkert fått många arkitekter att fjärma sig från filosofi i sitt yrkesutövande. Visst finns det en poäng i att man bör vara försiktig när man använder filosofiska begrepp inom arkitektur. När filosofi blir en formalistisk applikation håller jag med Andersson om att det handlar om dekoration. Men frågan blir då om inte det kan tillåtas? I det fallet är ju filosofi en inspirationskälla. Jag har svårt att se hur man kan kritisera det. Däremot kan man som Andersson tycka att det är ointressant som inspiration till sitt eget skapande.

Mårsén talar om vikten av att tidigt formulera egna intressen i projektet. Att vara engagerad är visserligen en självklarhet, men man tydliggör nog sällan var ens fokus finns i det enskilda projektet. Vissa intressen är allmänna och återfinns i alla projekt medan andra är mer specifikt kopplade till ett projekt. Det kan alltså vara bra att förutom i det enskilda projektet även försöka bedriva någon form av mer allmän utveckling inom något eller några formulerade intresseområden.

En annan sak som Mårsén nämner är att hämta inspiration från en mängd olika kanaler som konst, litteratur, mode, musik, företagsutveckling etcetera. Genom att integrera sådana kulturella fält i sin praktik tror jag att arkitekturen får en bredare och bättre förankring i samhället. Mårsén visar att det inte finns någon motsättning mellan ett seriöst förhållningssätt och en praktisk verksamhet som ändå är lekfullt och kreativt.

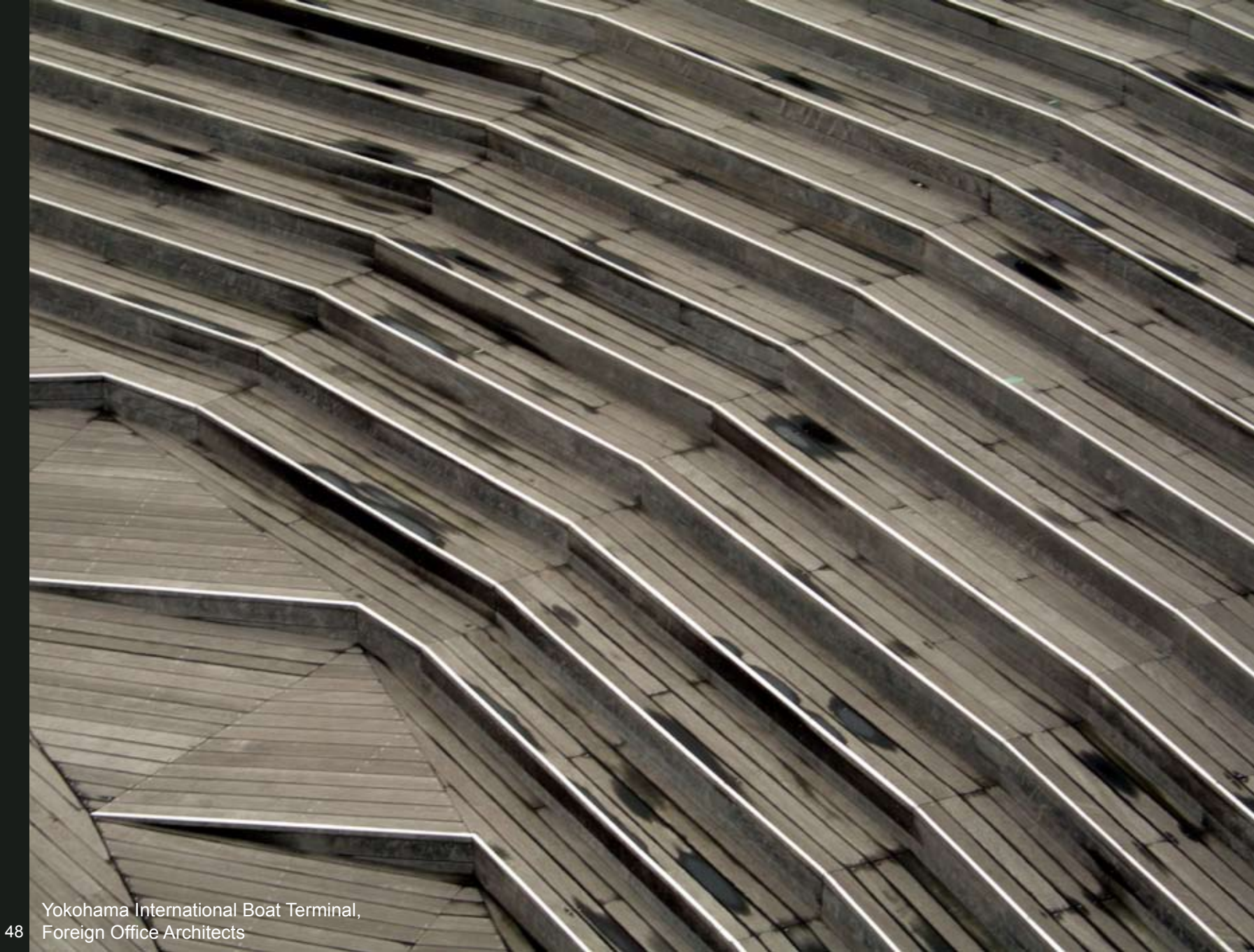
D3

projektet

”

How do we reconcile deep thinking with utility? Be curious, always ask 'do you have an idea for us?' Be interested in other philosophies and in fantasy, play and experiment. Extend and deepen reality. Be prolific. Keep churning out the works so as to get better and so as to grow into your own thinking. Above all, know the world in which we are living and be skilful at developing combinatorial models to get the most out of every technique, effect and idea.

– Bos & van Berkel, *Move1: Imagination*, s 21

Förslag till förändringar inför utställningen 2008
<http://www.trädgårdsforeningen.se/>

3.1 Bakgrund till projektet

Göteborg vill bli Europas främsta parkstad. Intresset för hortikultur och trädgårdskonst har under senare år ökat och är idag ett stort och brett intresse hos allmänheten och trädgårdsturismen är en turistnäring som fler orter än Göteborg marknadsför sig med. Det är helt klart en del i den allmänna city branding som pågår och som syftar till att marknadsföra städer.³⁰

I år invigs Göteborgs Lustgårdar 2008. Det är en stor satsning som berör fyra etablerade anläggningar: Trädgårdsföreningen, Liseberg, Göteborgs botaniska trädgård och Gunnebo Slott och Trädgård. Den största förändringen sker i Trädgårdsföreningen där kommunen har anlitat landskapsarkitekt Ulf Nordfjell som

utställningsarkitekt och således huvudansvarig för parkens nya gestaltning. Tanken är att återgå till den utformning som parken hade under dess storhetstid vid förra sekelskiftet. Förutom tre permanenta trädgårdar anläggs till invigningen elva tillfälliga. Fem av dessa ska gestaltas av studenter från de ledande trädgårdsutbildningarna i landet.³¹ Förutom landskapsarkitektutbildningarna i Uppsala och Alnarp deltar HDK, Da Capo och Konstfack.

30 Gustavsson, *Staden som varumärke*

31 Trädgårdsföreningen 2008, informationsfolder

3.2 Mitt förhållningssätt

Då var det upp till bevis. Hur har jag använt mig av alla tankar om förhållningssätt och arbetsmetoder för arkitektur som har utgjort de två första delarna av detta arbete?

Min gestaltningsprocess började ganska vacklande. Jag hade en föreställning om att jag skulle hitta en metod, kanske i likhet med de diagrammatiska metoder, som de holländska kontoren använder sig av. När jag försökte skissa intuitivt kunde jag förvisso få fram formmässigt intressanta förslag som säkert skulle ha kunnat utvecklas till något bra, men de kändes oftast alltför endimensionella och innehållslösa. Jag kände mig snarare begränsad än inspirerad av att föra in filosofiska begrepp i min praktik. Vad detta berodde på är svårt att säga, kanske var jag inte mogen att “dekonstruera” mitt arkitektoniska tänkande till den grad att jag kunde låta mig inspireras av filosofi. Eller kanske var det projektet, en tematrädgård, som var problemet? En trädgård kan väl inte likställas med ett torg eller en park? Nej, förvisso, men ett tänkande kring begrepp och samhälleliga tendenser kan ändå diskuteras genom en trädgård.

När jag insåg detta började det hela bli intressant. Flera av intervjupersonerna hade ju dessutom redan påpekat detta. Mårsén berättade hur de på NOD alltid började med att försöka hitta ett eget intresse i projekten. Både Nilsson och Wallenstein talade om hur man alltid måste uppdatera sina föreställningar om begrepp som vi ibland betraktar som givna. I det här fallet handlade det om begreppet trädgård och vad en trädgård egentligen är. Ursprungligen var trädgården en inhägnad bit mark för odling av nyttoväxter såsom grönsaker och frukt. Idag handlar väl trädgårdsintresset snarare om välbefinnande, om hälsa, skönhet, rekreation, och kanske status? Om trädgård bara handlar om vackert komponerade växter blandat med föremål i glas och keramik, kanske det är det jag borde göra? Vad finns det för skäl att göra något ifrågasättande? Jag tycker att man på en trädgårdsutställning kan utnyttja möjligheten att visionera om vad en trädgård kan vara. Fredrik Nilsson skriver att arkitektur har just denna möjlighet;

...att konstruera alternativa verkligheter. Perspektiv som är osannolika och inte ännu önskade av någon just eftersom de inte har tänkts eller formulerats som möjligheter tidigare.³²

Under hösten 2007 gjorde jag en studieresa till Japan där jag såg en mängd trädgårdar och arkitekturprojekt. Man kan aldrig veta när sådana referenser kommer att komma till användning. SANAA:s Dior byggnad (sid. 3) eller det nyanlagda Tokyo International Forum var tankeväckande projekt vad gäller ljus och materialval. Foreign Office Architects' skulpturala färjeterminal i Yokohama (sid 48) var inspirerande vad gäller ifrågasättande av typologier och traditionellt formspråk. Om en färjeterminal inte har ett givet utseende, så har väl inte en trädgård heller det.

3.3 Förslaget: *Crates & Drapes*

Jag formulerade tre intressen som jag utvecklade parallellt. Tanken från början var inte att alla skulle ingå i det slutgiltiga förslaget. Snarare tyckte jag att alla tre aspekterna var spännande att tänka kring. Det första var hur trädgården skulle kunna ha en lokal förankring i Göteborg, *den lokala trädgården*, det andra var att säga något om vårt samhälle, *den flexibla trädgården* och det tredje var att tänka kring begreppet trädgård innebär, *den typologiskt ifrågasättande trädgården*.

Den lokala trädgården

Men - en vårdag har det hänt något med ljuset. Det är lätt beslöjat och vibrerar av reflexer från kanalernas, älvens och havets speglar.³³

Göteborg karakteriseras av det västkustiska klimatet. Regn, vind och hav är vad många förknippar med staden. Inom konsten växte på trettioalet ett intresse för färg fram på västkusten. Med inspiration från Cézanne började konstnärer som senare har kallats Göteborgskoloristerna att avbilda det västkustiska landskapet. Citatet ovan gav mig en bild i huvudet om hur jag ville att trädgården skulle upplevas. Tanken är att draperierna kan återge stämningen som finns i texten.

Jag har också funnit inspiration i en målning av Nils Ryndel som heter *Landskap med hot* och som finns på sidan 53. Tavlan är nästan som en illustrationsplan i sig självt, med ytor i olika färger. Som namnet anger finns det ett hot i landskapet som jag tolkar är de svarta svulstliknande prickarna. Det går inte att veta vad dessa hot är och oavsett så var troligen trettioalets landskapliga hot inte detsamma som dagens. Jag tilltalas av tanken att låta dessa svarta objekt få fortsätta vara obestämda.

33 Ryndel, *Skimrande västkust*, s. 15

Att hämta inspiration från exempelvis text och konst på det här sättet var något som Mårsén nämnde i vårt samtal och som hjälpte mig i projektet.

Den flexibla trädgården

Samhället förändras i allt snabbare takt och behov och användande ändras därefter. Det blir därför allt viktigare att platser tål och medger förändringar. Genom de transparenta draperierna och de flyttbara lådorna vill jag erbjuda besökare möjlighet att förändra trädgårdens utseende. Beroende på situationen, en blåsig försommarskväll, en studentmottagning eller avskild kontemplationsplats, så kan väggarna och golvet hjälpa till att skapa den karaktär som den specifika situationen kräver.

Den flexibla trädgården är även tänkt som en kommentar till ett allt mer individualistiskt samhälle, där det finns en efterfrågan på en mer personlig arkitektur. I det här fallet vill jag som arkitekt ge brukarna möjlighet att uttrycka sig genom arkitekturen.

Den typologiskt ifrågasättande trädgården

Kan man tala om typologier inom trädgård? Chelsea Garden Flower Show – trädgårdsarkitekturens kanske främsta forum visar årligen de rådande trenderna. Det är för mig slående hur återkommande vissa material är. Växtmaterial, natursten, trä, glas och keramik är exempel på gång på gång återkommande material. Det verkar som att det saknas tankar på att förnya dessa. Kan man ifrågasätta detta genom att använda tidigare okända material i trädgårdssammanhang och ändå skapa en intressant trädgård? Förhoppningsvis kan förslaget inspirera besökare till att vidga sin syn på vad en trädgård är och kan vara. En trädgård kanske kan ha en berså av tygdraperier och ett golv av plast?

3.4 Kommentarer på del tre

Jag tror att man i varje enskilt projekt måste tydliggöra sitt förhållningssätt, dels till projektet, dels till ämnet arkitektur. Det är viktigt att låta varje projekt vara unikt och forma sig utifrån specifika och lokala förutsättningar, men samtidigt finns det allmänna frågeställningar som kan komma att behöva omdefinieras allteftersom våra värdegrunder och livsstilar förändras. Genom att tänka aktivt kring generella begrepp i specifika situationer kan man förnya sina begreppsdefinitioner och på så vis aktualisera sitt förhållningssätt. Hur man gör det kan ske sig på olika sätt. Det kan till exempel vara att ställa sig själv några rannsakande frågor om hur saker egentligen är och förhåller sig till varandra och sin omvärld. Det kan påminna om de tre generella frågor som NOD ställer sig inför varje nytt projekt;

- *Varför ska jag/vi göra det här projektet?*
- *Vad ska projektet göra?*
- *Hur ska projektet göra det som det ska göra?*³⁴

Ett problem med så allmängiltiga frågor kan vara att svaren beror mycket på frågeställarens personliga motiv. Här gäller det alltså i så fall att man har en klar agenda som förklarar i vilken kontext frågorna befinner sig i.³⁵

UNStudio betonar i det inledande citatet till detta kapitel vikten av att som arkitekt vara intresserad av den värld vi lever i. Något som även Fredrik Nilsson tar upp i intervjun;

*En arkitekt måste leva i världen, man måste vara intresserad av verkligheten, och ge sig i kast med den. Det är där man kan försöka förstå. Man får också aktivt ge sig in i olika verkligheter för att förstå hur olika förhållandena kan vara.*³⁶

Jag tycker det är viktigt att man har en metod för detta. Det kan förstås vara genom facktidsskrifter och seminarier, men jag tror inte det räcker. Man har mycket att vinna mycket på att vara extremt bred i sitt informationssökande. Konst, filosofi, mode, tillverkningsindustrier kan alla vara intressanta i detta sammanhang. Genom att bege sig in i världar som man inte redan känner kan man hitta nya vägar framåt. Det innebär inte att man ska förkasta sin egen disciplin, utan att man utvidgar den och genom att kombinera kunskaper från olika discipliner komma längre än man någonsin skulle kunna göra annars.

Det framhålls stundvis av arkitekter att man måste ha ett tydligt koncept som gärna ska kunna beskrivas i en mening. Jag vet inte om jag håller med om det. Är inte risken att man då får en alldeles för läsbar och rentav tråkig arkitektur? Jag ser nog gärna att idéer och koncept kombineras och på vis tillför ett djup i projektet, med lager av information som kan upptäckas. Det innebär inte per definition att själva gestaltningen behöver bli spretig eller otydlig. NOD strävar i sina projekt efter vad de kallar *enkel yta - komplext innehåll*.³⁷ Det tycker jag kan vara en bra målsättning. I fallet med trädgården var ju ett övergripande koncept att ifrågasätta trädgårdens traditionella uttryck. En annan viktig del i förslaget var att försöka säga något om den värld vi lever i.

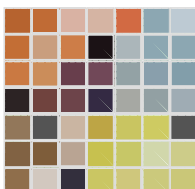
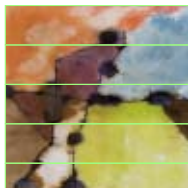
34 Intervju med Mårsén

35 Intervju med Nilsson

36 Ibid.

Landskap med hot

Målningen av göteborgskoloristen Nils Ryndel inspirerade på flera sätt. Göteborgskoloristerna, inspirerade av Cézanne, satte färgen framför formen. Färgerna i målningen har bland annat varit till hjälp i valen av växter. Men den satte även igång tankar på ett mer abstrakt plan, som inte direkt kan härledas till förslaget.

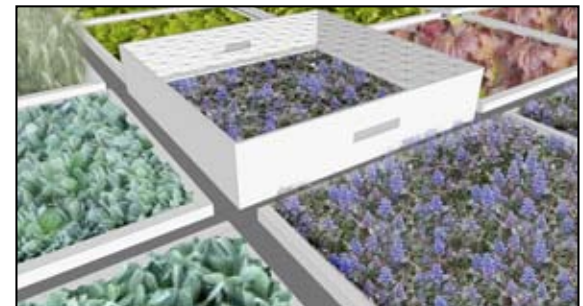
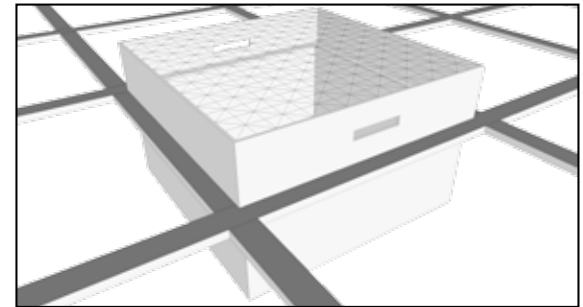
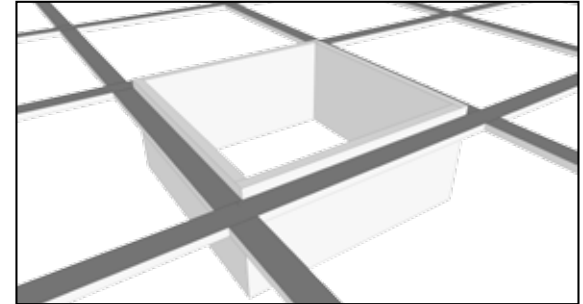
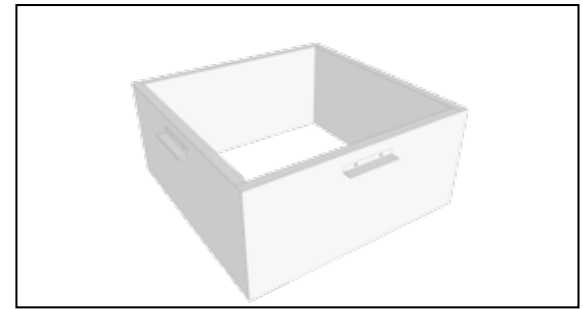
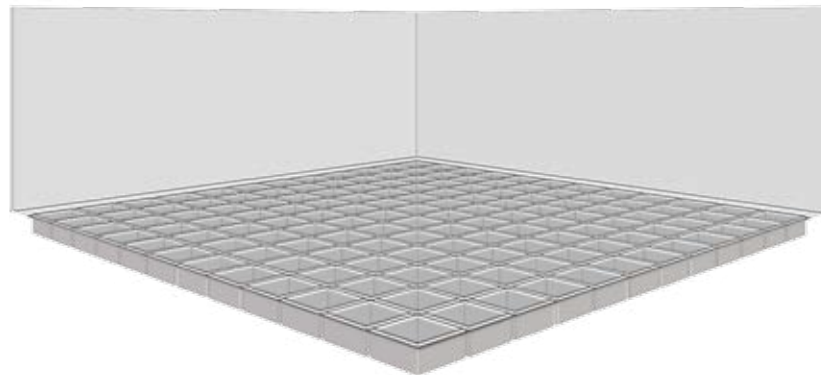
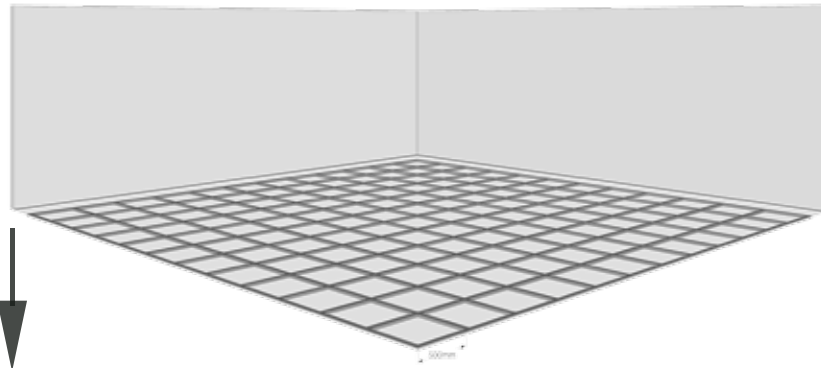
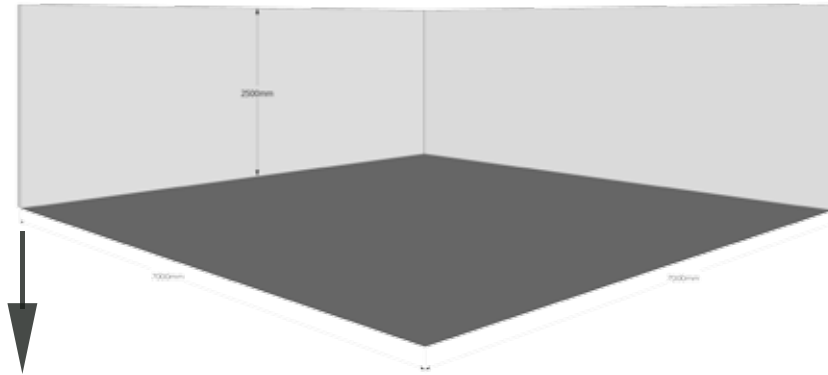
Inspirationsbilder ¹

1 Blaisse, *Inside Outside*

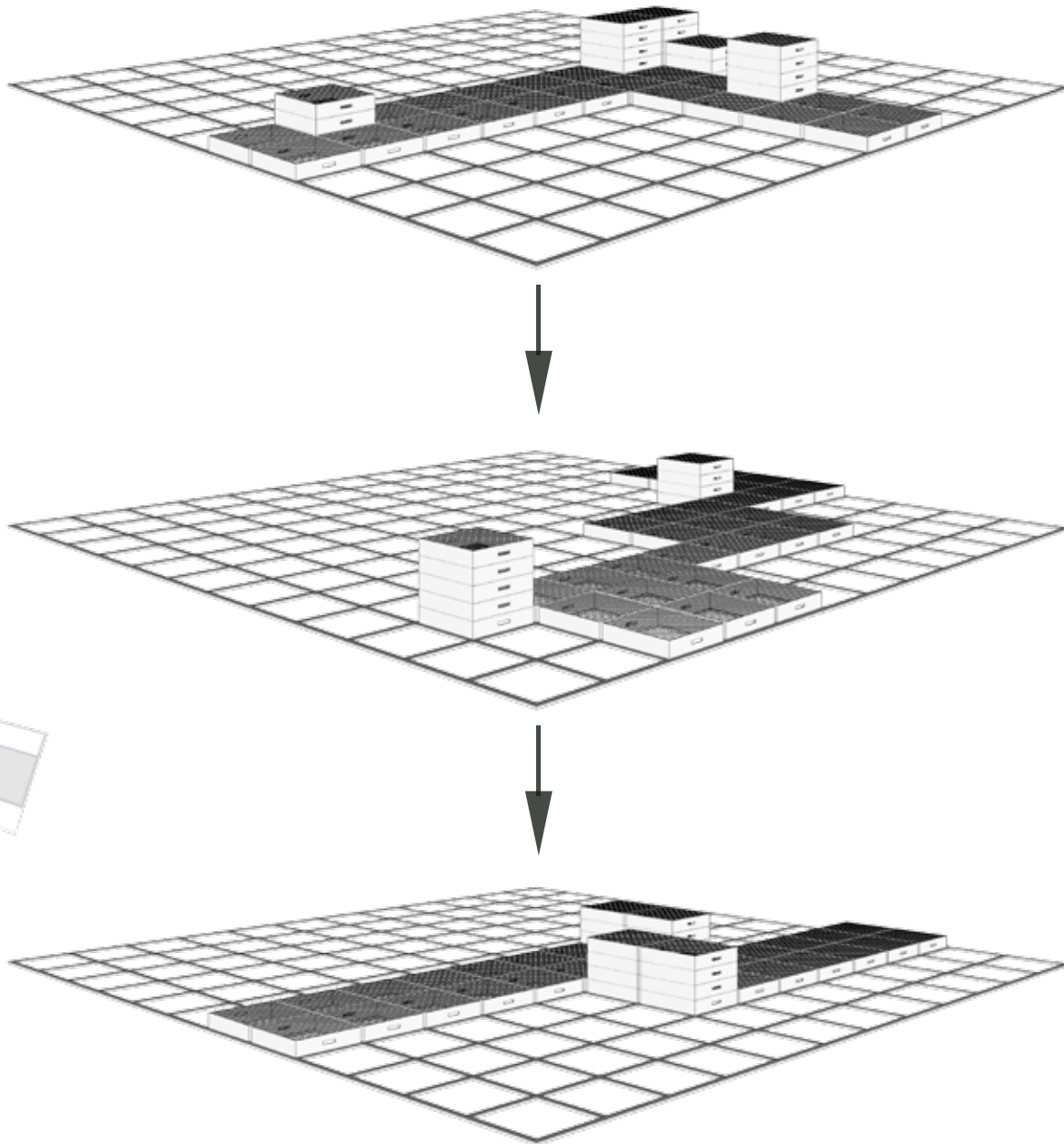
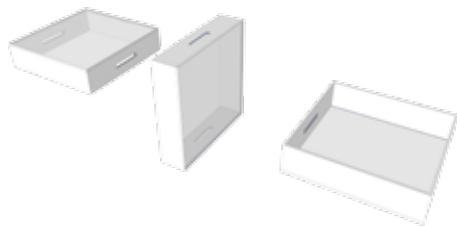
Trädgårdens uppbyggnad

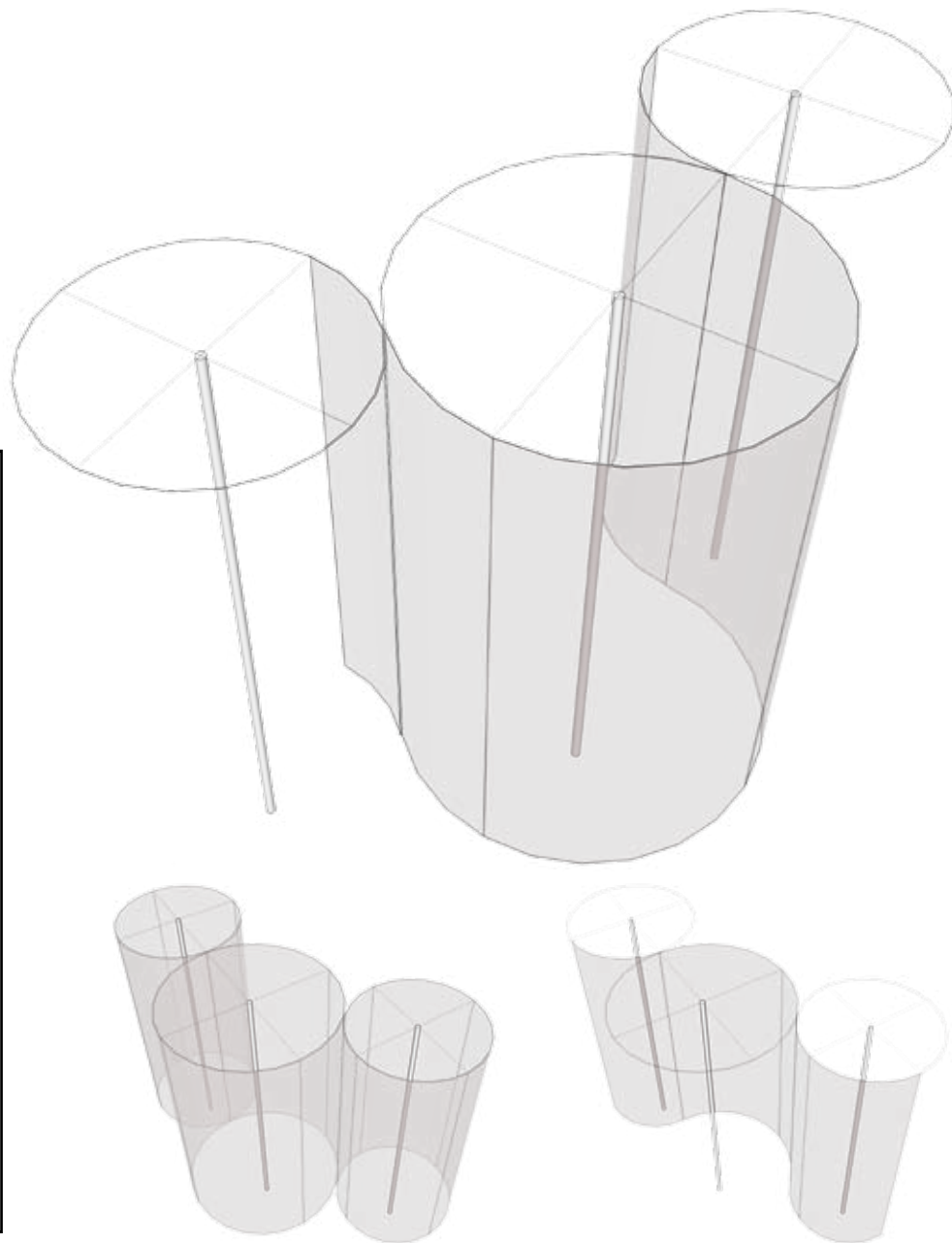
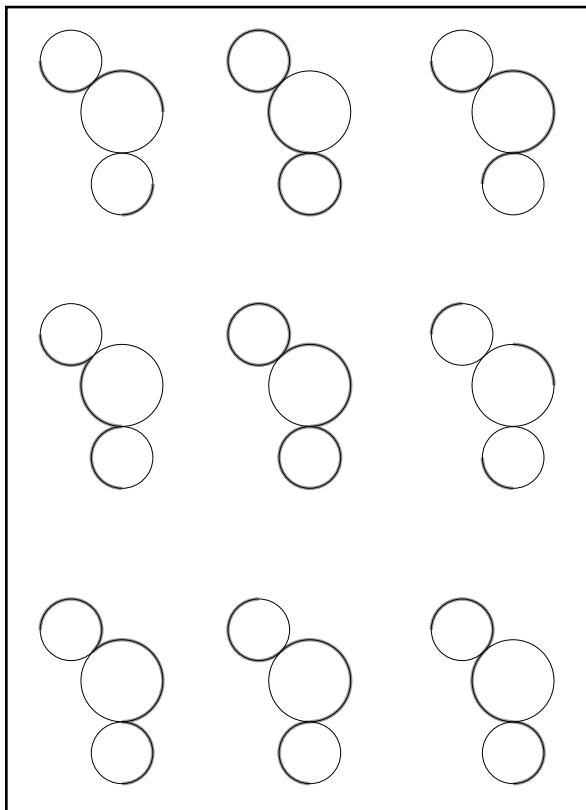
Backarna

Trädgården har förutom växterna två viktiga element. Det ena är dessa kvadratiske lådor med 50 cm långa sidor och en transparent eller gallerförsedd ovansida. De har samma mått som en vanlig diskback och utgör trädgårdens föränderliga golv. Backarna kan placeras över växterna som är indelade i lika stora rutor. Genom att flytta backarna förändras således golvet. Tanken är att man skapar den plats som man själv vill ha i den specifika situationen, i exempelvis sol eller skugga.

Draperierna

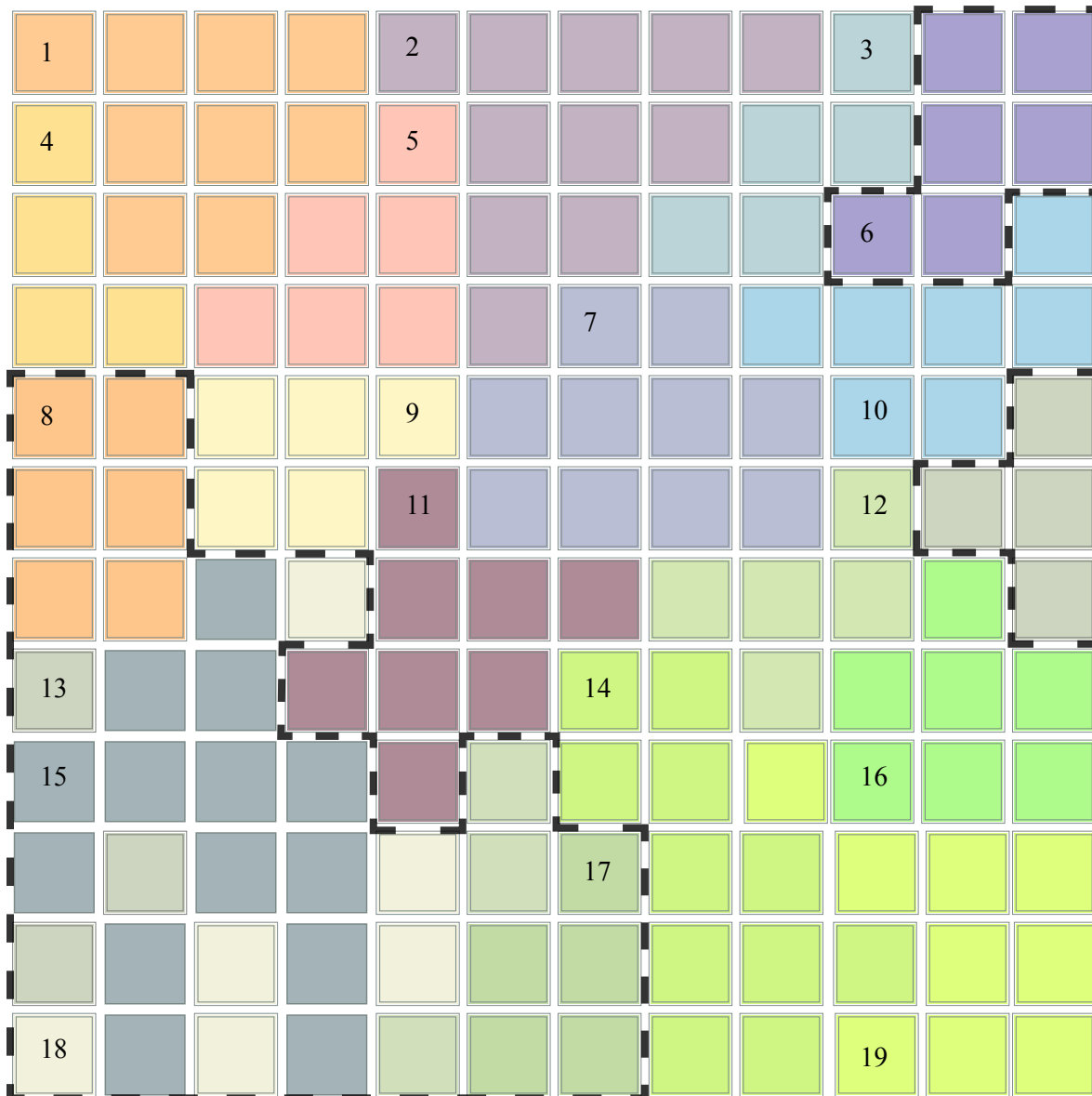
Det andra elementet är dessa draperier. Tre ringar med 2 resp 1,5 m i diameter står förbundna med varandra. Varje ring har ett halvtransparent draperi i plast som antingen kan dras runt hela ringen eller bara runt en del av den, se schemat nedan. Draperierna kan alltså förändra trädgårdens utseende i en mängd varianter, från ett slutet till ett öppet rum.

Växtplan

Växtvalen är inspirerade av målningen *Landskap med hot*. Man kan placera backarna över alla växtrutor förutom de markerade som är högre växter.

 högre växter

1	Helianthemum orange nejlikrot		2	Corydalis flexuosa nunneört violetta		3	Pratia pedundata Isstjärna	
4	Corydalis lutea nunneört gula		5	Astilbe Sprite Astible				
						6	Salvia nemorosa stäppsalia	
					7	Ajuga reptans Bramherz Revsuga		
8	Hemerocallis stella doro daglilja		9	Sagina Aurea Sylnarv		10	Campanula cochleariifolia dvärgklocka	
			11	Heuchera Palace Alunrot		12	Alchemilla erythropoda rödskäftig daggkäpa	
13	Cimicifuga simplex 'Brunette' silverax			14	Sedum floriferum smaragdfetblad			
15	Vatten					16	Artemisia filifolia dillmalört	
				17	Carex grayii grå starr			
18	Miscanthus sinensis 'Yaku Jima' japanskt gräs					19	Lysimachia nummularia 'aurea' penningblad	

Växter i förslaget

Alchemilla erythropoda

Corydalis lutea

Lysimachia nummularia 'aurea'

Miscanthus sinensis 'Yaku Jima'

Heuchera Palace purpurea

Astilbe 'Sprite'

Ajuga reptans Braunherz

Campanula cochleariifolia

Pratia pendulata

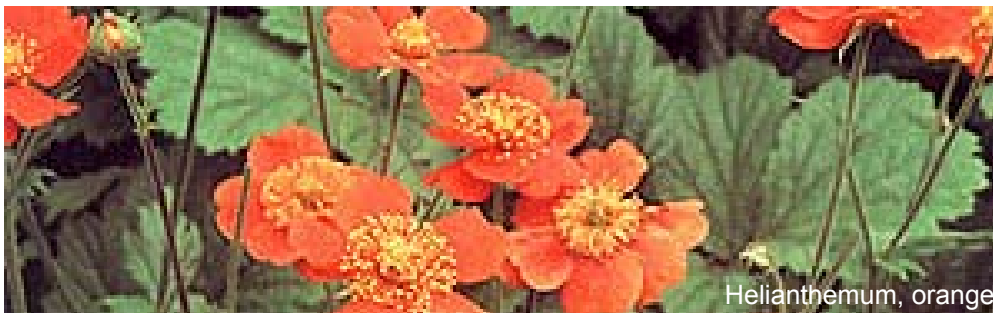
Carex grayii

Sedum floriferum

Artemisia filifolia

Helianthemum, orange

Hemerocallis stella doro

Antennaria dioica

Salvia nemorosa

Corydalis flexuosa

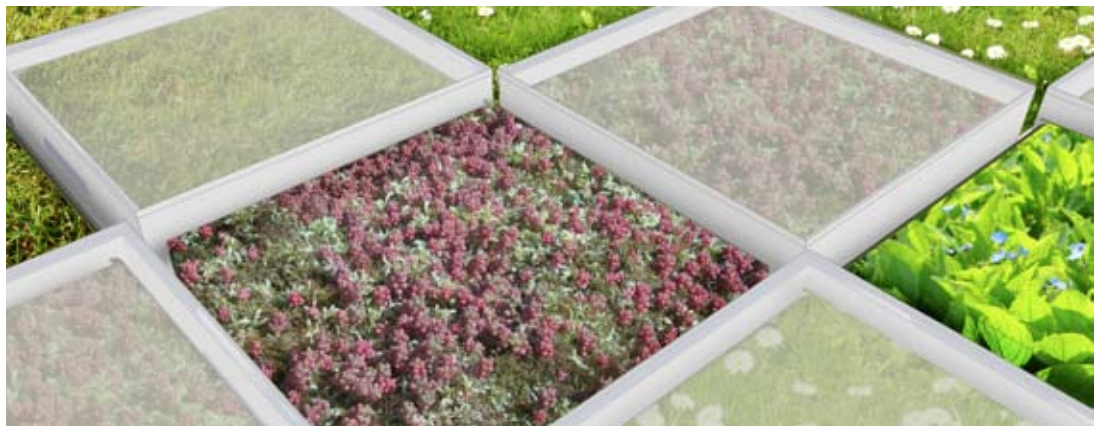
Cimicifuga simplex 'Brunette'

Perspektiv & plan

Växterna har delats upp i kvadrater för att passa backarnas mått. Över varje ruta kan man placera en back. Backarna bildar en gång, en plats eller bara ett mönster. Draperierna formar olika rumsligheter och skapar skugg- och ljuseffekter. Under kvällstid förstärks formerna med en svag markbelysning.

Avslutande reflektioner

Arbetet har inspirerat mig till att tänka på nya sätt kring mitt eget skapande och det har gett mig inblickar i alternativa, användbara arbetssätt till mitt framtida yrkesutövande.

I programmet till examensarbetet formulerade jag följande:

I den nutida arkitekturen kan man se tendenser som syftar till att expandera arkitekturen och även arkitektens roll i samhället. Jag vill i examensarbetet undersöka detta. Syftet är att vad studera nutida arkitekturteorier och metoder kan erbjuda en praktiserande arkitekt.

Sedan jag skrev det har jag fått en bättre förståelse för vad det kan innebära att vara arkitekt. Hela arbetet kan sammantaget ses som ett försök till att beskriva några av dessa tendenser, via samtal, textreferat och tillämpning.

I programmet var mitt antagande att dagens arkitektur alltför sällan lyckas återge det svårbegripliga samhälle vi lever i. Om arkitekter ska ha ett större berättigande krävs att arkitekter problematiserar ämnet arkitektur till att omfatta kulturella och samhällseliga tendenser i en vidare bemärkelse än vad som kanske görs idag. Jag tycker att det är något som har betonats av både Nilsson och Mårsén. Det handlar om att medvetandegöra sig själv som arkitekt, att i projektet reflektera över vad min roll är. Det kan leda fram till nya sätt att se på problemen som är formulerade. Kanske finns det, oftare än man tror, anledning att ifrågasätta uppdragets formulering. Det finns ett ansvar att som arkitekt hjälpa beställare att förstå vad uppdraget eller projektet egentligen har för potential. Oavsett hur mycket eller lite vi reflekterar över vårt skapande är vi ju givetvis alltid återspeglade. Men om vi inte frågar oss själva varför vi gör det vi gör och vad vi vill säga med det, tror jag vi

riskerar att vakna upp en dag och inte kunna vara stolta över vad vi har varit med om att skapat.

I efterhand kan man skönja ett underliggande tema i arbetet som handlar om ett sökande efter inspiration. Varifrån hämtar arkitekter inspiration och hur omsätter man den till arkitektur? Det är tydligt för mig att inspiration verkligen kan hämtas överallt. Jag tror man har mycket att vinna på att söka sig utanför sin egen disciplin för att få nya förhållningssätt och sätt att se på världen. Arbetet har också fått mig att se mer lekfullt på mitt eget skapande. Det tror jag är viktigt. Gestaltungsprocessen måste vara en lek som man gärna kan dra långt. På så sätt kan man få fram oväntade lösningar och kanske föra arkitekturen en bit framåt. Jag avslutar med att citera Mårsén:

Ibland ramlar man i gruset men den enda inställningen man kan ha är att producera det man tror på i en rimlig relation till projektet och försöka bidra med någonting nytt istället för att bara arbeta instrumentellt och göra det som förväntas.

Referenslista

Skriftliga källor

- Andersson, Ola. (nov 2006) Om att skriva. *Arkitekten*. <http://www.arkitekt.se/s25563> 2008-01-21.
- *Arkitekturteorier : Skriftserien Kairos Nr 5*. (1999) Raster förlag
- Benesch, Fredric & Runberger, Jonas. (nr 4 2002) Progressive practice in architecture, *Nordisk arkitekturforskning*.
- Betsky, Aaron. (2007) *UNSTUDIO: The Floating Space*. Taschen
- Blaisse, Petra. (2007) *Inside Outside*. Amsterdam: Nai publisher
- Bos, Caroline & van Berkel, Ben. (1999) *Move*. UNStudio & Goose Press
- *Chalmers Arkitektur - tema modern arkitektur & boende* <http://www.arch.chalmers.se/tema/modern-arkitektur/utforskande/> 2008-01-21.
- Corner, James. (1999) *Recovering Landscape, Essays in Contemporary Landscape Architecture*. New York: Princeton Architectural Press
- Företagspresentation NOD. www.nod.coop 2008-01-21
- Gustavsson, Tomas. (2007) *Staden som varumärke – en studie av city branding med Malmö som exempel*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Gromark, Sten & Nilsson, Fredrik. (red). (2006). *Utforskande Arkitektur*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola.
- Krauss, Rosalind, Sculpture in the expanded field, *October* 8-1979

- Lübecke, Poul. (red.). (1988) *Filosoflexikonet – filosofer och filosofiska begrepp*. Stockholm: Forum.
- Nilsson, Fredrik. (2002), *Konstruerandet av verkligheter, Gilles Deleuze, tänkande och arkitektur*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola.
- NOD, naturorienterad design AB. (2006) *Boken om Brandparken – en programhandling*. Skarpnäck kommun.
- Reynolds, Jack. *Jacques Derrida*. The Internet Encyclopedia of philosophy. www.iep.utm.edu/d/derrida.htm 2008-01-21.
- Ryndel, Nils. (1987) *Skimrande Väst kust - Färglyrik från Kylberg till Schiöler*. Göteborg: Göteborgs konstmuseum.

Muntliga källor

- Anders Mårsén, 2007-10-12
- Ola Andersson, 2007-10-15
- Sven-Olof Wallenstein, 2007-11-15
- Fredrik Nilsson, 2007-11-21

Övrig litteratur av betydelse

- Gausa, Manuel, Guallary, Vincente, Müller, Willy, Soriano, Federico, Porras, Fernando & Morales, José. (2003) *The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture: City, Technology and Society in the information age*. Barcelona: Institute for Advanced Architecture.